

πε/μχ/399

Νέοι Σταθμοί

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ:	Πέντε ανέκδοτα ποιήματα.
Τ. Π. ΠΑΠΑΤΣΩΝΗΣ:	"Ένα μήνυμα (Διαβάζοντας Βάρναλη στο βουνό).
Κ. ΘΡΑΚΙΩΤΗΣ:	Μιά προγενετική μορφή θεάτρου (εθνολογική μελέτη).
Φ. ΓΙΟΦΥΛΛΗΣ:	Συλλογισμοί για την 'Αρχ. 'Ελλην. ζωγραφική (μελέτη).
Γ. ΣΤΑΜΠΟΛΗΣ:	Σαλαμίνα (ποίημα).
Π. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ:	"Ένα μνημόσυνο (Χ. Θεοδορίδης).
ΓΕΡ. ΓΡΗΓΟΡΗΣ:	"Η τάν η επί τας (διήγημα).
ΣΤ. ΤΣΑΚΙΡΗΣ:	Για τον ποιητή Κοτζιούλα (μελέτη).
Σ. ΜΑΡΑΝΤΟΣ:	Ρόδο έκρατούσες (ποίημα).
Σ. ΤΖΟΥΒΕΛΗΣ:	Τέσσερα ποιήματα.
Ν. ΕΡΑΝΙΔΗΣ:	Πεταλούδιτσα (ποίημα).
Α. ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΥ:	"Έτσι αγάπη μου (ποίημα).
Κ. ΝΕΣΤΟΡΙΔΗΣ:	Θρηνητικό (ποίημα).
Th. Gautier	Pastel: (ποίημα) — μετ. Α. Πολυδεύκη.
Luc Decaunes:	Χωριάτικα ποιήματα — μετ. Ν. Μπαρζούκα.

Άπό μήνα σέ μήνα:

Σχόλια και γνώμες — Κριτική διθλίου — Εικαστικές Τέχνες — Ειδήσεις

Χρόνος πρώτος τεύχος 1 Γενάρης 1959

Πέντε ανέκδοτα ποιήματα του Κοτζιούλα

ΕΞΑΨΑΛΩΣΗ

Μπορείς να φύγεις, άσε με μονάχον, καλομοίρα,
μου χάρισε την έμπνευση, κι' αν άλλο δε σου πήρα,
γιατί να παραπονεθώ και να βαρυγκομήσω;
Δε θα γυρίσεις πίσω.

Καθένας πάει στο δρόμο του σύμφωνα με το πρόπο.
Μακραίνεις δλο χάνεσαι και δε σε καλοβλέπω.
Το χέρι μου χαιρετισμό θάθελε να σου στείλει,
μά δεν κρατώ μαντήλι.

Μόνο τὰ δάκρια μου κρατώ και κάτι που με πνίγει.
Λόγος άνώφελος, φωνή περίσσια άς μη ξεφύγει.
Ο άμποδισμένος έρωτας ξεπέφτει στη φίλια,
να γράφουν τὰ διβλία.

(9. 5. 47)

ΣΤΟ ΓΙΟ ΜΟΥ

Χωρίζει δε χωρίζει λόγο
κι έμαθε να με κράζει Γώγο.
"Άνοιξε το γλυκό σου στόμα
και ματαπέσ το άκόμα.

Για τον πατέρα δε θα γίνει
μέρα καλύτερη από κείνη
που του μονάκριβου τὰ χείλια
πρωτολαλήσουν — τρίλια.

Μίλα, καλό μου, ξαναμίλα,
ώ άνθέ μου άπ' τής καρδιάς τὰ φύλλα
πάει του γονιοῦ σου το φαρμάκι,
πασίχαρο πουλάκι.

(1953)

III

Ἄν ἔχετε ἀκουστὰ γιὰ κάποιον ποιητὴ
 πόχει ἀπ' τ' ἀπόμακρα Τζουμέρκα φανιστεῖ,
 Γιῶργο τὸν δάφτισαν, τοῦ Κωσταντῆ Κοτζιούλα,
 γεννήθηκε κοντὰ στὶς δάφνες, στὴν Τζουμούλα·
 γι' αὐτὸν ποὺ ἀθάρρευτος σὰν ὄλοι ἀπ' τὰ βουνά,
 μπῆκε στὴν πολιτεία μὲ τὰ πολλὰ στενά
 καὶ μοσκοτρῶγοντας καρβέλι ἀντὶς μπομπότα
 παιδεύτηκε πολὺ γιὰ γράμματα, γιὰ φῶτα,
 νυχτοδουλεύοντας χρόνια μισοτιμῆς,
 πρόθυμος γιὰ δουλιά, στὸ πάριμο ἀτζαμῆς,
 ἀλλὰ καὶ θαρετὸς κοντεύοντας νὰ γίνει
 μὲ τὴν ἀδύναμη κείνη ντροπαλωσύνη,
 κι ἔτσι ποὺ δείχνονταν μὴ βλέποντας καλὸ,
 τὸν ἀκακὸν ἀφοῦ τὸν παίρνουν γιὰ λωλό,
 σὰν εἶδε κι ἐπάθε χωρὶς νὰ διαφορέψει
 (μόνο ποὺ τὰ μαλλιά τοῦ πέσαν ἀπ' τὴ σκέψη),
 στὰ τριάντα τόσα του γύρισε στὸ χωριὸ
 γιὰ λάχανα τῆς γῆς, βελάνια τῶν κλαριῶ·
 θὰ τὸν ξομπλιάσω ἐγὼ, γιὰτ' εἴμαστ' ἓνα τί
 σὰν ἀπαράλλαχτοι σὰν ὁμοια γεννητοί,
 κι ἂν τὰ χαρίσματα βλέπουν μακριάθ' οἱ ἄλλοι,
 κρυφὲς πληγὲς ἐγὼ τοῦ ξεκεσπάζω πάλι.
 Ἄνῆμπορο παιδί, βλαμμένο ἀπὸ τ' αὐτιά,
 νίδς ὄλο δάσανα, μισεῖ τὴν ἀρχοντιά
 κι ἔτσι ἀπὸ πείσμα μπρὸς στὰ μάτια του εἶχαν χάρη
 σακάτης ἴσαμε λοῦστρο καὶ σκουπιδιάρη.
 Ἄνοικοῦρευτος πονοῦσε γιὰ ὄλουνοὺς
 καὶ γιὰ δικούς οὐδὲ τοῦ νιάζονταν ὁ νοῦς,
 μόν' ἄλλους θέλοντας νὰ σώσει παραπέρα
 πότιζε μὲ χολὲς τὸν ἴδιο του πατέρα.
 Πότ' εὐκολόπιστος, κουτούτσικος, ἀπλός,
 πότε μπορείς μ' αὐτὸν νὰ βρεῖς τὸ διάλολό σ'.
 Τώρα εἶναι δείγμα λὲς γυναίκας σαστισμένης
 κι ἐκεῖ στυλώνεται χωρὶς νὰ τὸ προσμένεις.
 Τοῦλειπε ἡ μπόρεση γιὰ χωραφοδουλιὰ
 καὶ σὰν ἀπὸ θεοῦ νάχε παραγγελιά
 μὲ τὸ μουμούρισμα πάει ἀκουστὸς νὰ γίνει·
 φυλλάδες βγάξ' ὀποῦ λεφτὰ γι' αὐτὲς ποιὸς δίνει·
 Μὰ ἀπ' ὄλ' αὐτὰ μπορεῖ νὰ θγεῖ κάτι καλὸ.
 Τὸ θεῖο Ἄπόλλωνα λοιπὸν παρακαλῶ
 μ' ἓνα κλωνάρι ἀπὸ τίς δάφνες πόχει ἀφήκει
 νὰ τὸν ἀξίωνα σὰν ἐπαθλο γιὰ νίκη.

(5. 3. 51)

Ἡ προσφορά μου εἶταν ἀπλή καὶ ταπεινή,
 σπιτιοῦ καλόκαρδου χωριάτικο σκαμνὶ
 καὶ τόδωσα ποὺ λὲς νὰ θρονιαστεῖ ἡ κοκώνα
 κοιτώντας τὴν στὰ μάτια, στέκοντας στὸ γόνα.

Θὰ τὴν κρατοῦσα μὲς στὰ χέρια μου τὰ δυὸ
 μακριὰ ἀπὸ θάλασσα κι ἀλάργα ἀπὸ ραϊδιό,
 μὴ στάξει καὶ μὴ θρέξει πάντα θὰ τὴν εἶχα,
 νὰ μὴν τῆς πειραχτεῖ ἀπὸ τίποτε μιὰ τρίχα.

Δοῦλος τῆς λατρευτῆς μου ἐγὼ νοικοκυρᾶς,
 κρυφὸ καμάρι θὰ τὴν εἶχα ὁ φουκαρᾶς
 καὶ τ' ὄνομά της οὔτε θάρτανε στὰ χεῖλια,
 νὰ μὴ μοῦ τὸ ματιάσουν ἄλλοι ἀπὸ τὴ ζήλια.

Κι ὅσα ἀπὸ μᾶς τοὺς δυὸ θ' ἀνάδιναν κλωνιά,
 σὶ ἀπ' τὴν Ἐμορφη κι ἀπ' τὸν Ποιητὴ γενιά,
 γιόγκας πεντάκαλος ἢ προκομμένη κόρη,
 τὴ βούλα μας διπλὴ θάχαν στὸ νοῦ, στὸ θῶρι.

Μὰ ἔμεινε ὁ λόγος ἀναπάντητος — γιατί·
 Μὰ ἔμεινε ὁ Γιῶργος ἀξευγάρωτος — μὲ τί·
 Παρηγοριέμαι ἐδῶ ταιριάζοντας τὴ ρίμα
 καὶ λέω μαζὶ μ' ἔσᾶς τοὺς διαβαστάδες· κρίμα.

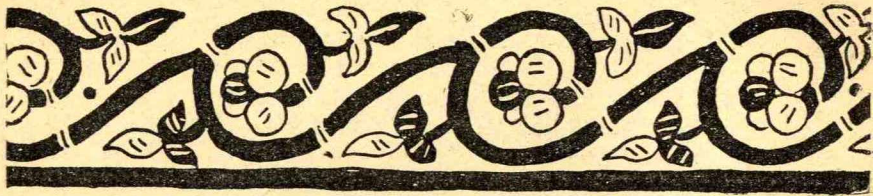
ΕΠΙΚΛΗΣΗ

Πῆγα στὸ μέρες ποὺ εἶχαμε παλιὰ νὰ σ' ἀνταμώνω,
 πῆγα μονάχος μου χωρὶς νὰ σ' ἀπαντέχω, μόνο
 γιὰ νὰ μοῦ γίνεῖ πιὸ θαθὸ τὸ νιώσιμο τῆς λύπης
 τώρα ποὺ ἐσὺ μοῦ λείπεις.

Κοίταξα, ματακοίταξα, μὰ ποῦ νὰ ξεπροβάλλεις!
 Κι ἂν μοῦ φλετούρισε ἡ καρδιά, τὸ πρόσωπο ἦταν ἄλλης.
 Ὡ ἀφέλεια δεκαοχτόχρονου παιδιοῦ, στὸν κόσμον ξένου
 κι ἐρωτοχτυπημένου!

Τὶ ὄρατο ὥστόσο θάτανε κι ἐσὺ, κι ἐσὺ νὰ ρχόσουν!
 Τ' ἀθῶα μου πείσματα μποροῦν ποτὲ νὰ σὲ θυμώσουν;
 Πάντα καλόβολη γιὰ μέ, πάντα σὰ μάνα στάσου,
 κι ἄς μὴν εἶμαι κοντὰ σου!

21. 5. 47

Σταύρος Τσακίρης

ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ (I)

Η γνωριμά μας με τον ποιητή έγινε για πρώτη φορά στα 1928. Βγάξαμε τότε μαζί με τον ποιητή Κώστα Θρακιώτη (είχαμε την αφέλεια και τον ένθουσιασμό της νιότης) ένα λογοτεχνικό περιοδικό και φιλοδοξούσαμε να συναγωνιστούμε τα περιοδικά του Ξενοπούλου και του Μπασιᾶ, που ήταν πολυσέλιδα και καλά οργανωμένα.

Ένα απόγευμα μπήκε στο δωμάτιο — που ήταν και γραφείο του περιοδικού — της οδού Σίνα, ο Θρακιώτης, έχοντας μαζί του ένα νέο κοντό, αδύνατο και φτωχικά ντυμένο. Είχε όλα τα χαρακτηριστικά του φτωχού παιδιού της επαρχίας.

— Ο συνεργάτης μας Κοτζιούλας, ποιητής και φίλος, είπε ο Θρακιώτης.

Τότε μᾶς έδωσε και το ποίημά του που το δημοσιεύσαμε με αρκετά τυπογραφικά λάθη (εΐμασταν άπειροι!!) και ο ποιητής δοκίμασε την πρώτη του πίκρα από τα λάθη αυτά που τον κυνηγούσαν σ' όλη του τη ζωή. Το ποίημα άρχιζε:

Είχα ένα φίλο μιᾶ φορά τὸν ἔχω χάσει τώρα.
 Ἄπο καιρὸ ξεκίνησε γιὰ μακρινὸ ταξίδι
 καὶ ποιὸς τὸ ξέρει ἂν ἔφτασε σ' ὅποια ζητοῦσε χώρα.
 Τὴ θύμησή του τὴν κρατῶ σὲ γάμου δαχτυλίδι.

Ἄπο τότε γινήκαμε φίλοι, μὰ ἡ ζωὴ κάθε τόσο μᾶς χώριζε καὶ θλεπόμαστε ἀραιὰ καὶ ποῦ.

Ἐκεῖνα τὰ χρόνια ξεκινούσαν οἱ νέοι ἀπὸ τὶς τέσσερες ἄκρες τῆς Ἑλλάδας γιὰ τὴν πρωτεύουσα, οἱ περισσότεροι χωρὶς οἰκονομικὴ αὐτάρκεια, μόνο φορτωμένοι μὲ ὄνειρα καὶ φιλοδοξίες. Ὅτιόσο ἡ σκληρὴ πραγματικότητα τοὺς σύντριβε ἢ ἂν εἶχαν πίστη καὶ ζωτικότητα κατάφεραν κάτι νὰ πετύχουν. Ὁ Κοτζιούλας τελειώνοντας τὸ γυμνάσιο μὲ χίλια βᾶσανα, ἦρθε στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ σπουδάσει στὸ Πανεπιστήμιο, «καὶ νὰ γίνῃ ποιητής» ὅπως ἔλεγε ἀργότερα χαμογελώντας ὁ ἴδιος. Πέρασε ἀπὸ πολλὰ μονοπάτια καὶ πολλὲς δυσκολίες. Κατάφερε νὰ ταχτοποιηθεῖ σὲ καλὴ δουλειά. Ἐγινε συντάχτης στὸ «Μπουκέτο». Ἐκεῖ δούλεψε κάμποσα χρόνια, μὰ ἡ ἀνήσυχη ψυ-

χή του, ἕνας παράφορος ἔρωτας καὶ κάτι ἄλλα περιστατικά, τὸν ἀνάγκασαν νὰ φύγει γιὰ τὸ χωριὸ του, ὅπου πίστευε πὼς μέσα στὸν καθαρὸ ἀέρα, κοντὰ στὶς ἀγαπημένες του κορφοῦλες καὶ μέσα στοὺς λόγγους, θὰ ξεχνοῦσε τὴ μεγαλουτιᾶνα ποὺ τοῦχε πάρει τὸ μυαλό. Γι' αὐτὸ καὶ γράφει:

Οἱ στίχοι γράφονται μὲ ταραχὴ,
 δὲν εἶναι παιξεγέλασε ἡ ψυχὴ,
 μιὰ σκέψη γιὰ νὰ πιάσεις ἢ μιὰ λέξη
 μπορεῖς νὰ καρτερεῖς ὅσο νὰ φέξει.

Γυρίζει στὴν πρωτεύουσα, μὰ ἡ κλονισμένη υγεία του καὶ μερικὲς ἄλλες δυσκολίες τὸν ἀναγκάζουν πάλι νὰ ζητήσῃ τὴ φυγὴ. Ταξιδεύει γιὰ τὴ Φλώρινα. Ἐκεῖ τὸν φιλοξενεῖ ἕνας φίλος του γιατρός — εἶχαν γνωριστεῖ ἀπ' τὴν ἀλληλογραφία τοῦ «Μπουκέτου». Ὁ γιατρός, τύπος ἐπιβλητικός, δυνατός, χαρακτήρας πολυσύνθετος, μεγαλωμένος, σπουδαγμένος σὲ ξένα πανεπιστήμια, ἕνας σωτὴς Ἑθνωπαῖος, γοήτησε τὸν κατατρεγμένο ποιητὴ. Στὸ νέο περιβάλλον ὁ Κοτζιούλας ζεῖ κάμποσο καιρὸ. Βλέπει πολλὰ πράγματα καὶ σιγὰ σιγὰ μέσα του φουντώνει ἕνας καινούργιος ἔρωτας. Ἀφορμὴ, ἡ κόρη τοῦ γιατροῦ. Ἀπὸ τὴν περιπέτειά του αὐτὴ ἔγραψε τὰ καλύτερα ἐρωτικὰ του ποιήματα. Ἀργότερα, τὴν ποιητικὴ του συλλογὴ «Ὁ Γρίφος», τὴν ἀφιέρωσε στὴ νέα του μούσα: «Στὴν αἴγλη τῆς Ἐψίλον Σίγμα τὸ καταθέτω ταπεινά».

Νὰ μερικὰ χαρακτηριστικὰ τετράστιχα ἀπὸ τὸν ἔρωτά του αὐτό.

Ω, ΕΣΥ ποὺ λείπεις ἀπὸ κοντὰ μας κι ἀπὸ τὸ νοῦ μου
 ποτὲ δὲ φεύγεις, πλάσμα ἄλλης σφαίρας, χαρὰ τῆς ὕλης,
 δόξα τῆς τέχνης, σῶμα ἀπ' ἀχτίδες, φῶς τ' οὐρανοῦ μου,
 νὰ ταν μιὰ σπίθα τοῦ λογιμοῦ σου κι ἐδῶ νὰ στείλεις!

Ποιοὶ τοῖχοι τάχα νὰ σ' ἔχουν τώρα φυλακισμένη;
 τί ὄνειρο φροῦδο νὰ παιγνιδίζει στὰ βλέφαρά σου;
 Βραδιὲς ἀκέρειες μιλάω γιὰ σένα μ' ἕναν Ἀρμένη,
 ξέρει τὸ μπόι καὶ τὰ σημάδια καὶ τὴ μιλιὰ σου.

Συχνά, ἄγγελέ μου, περνάει τὸ βλέμμα ξένων ἀνθρώπων
 καὶ μήτε στέκει, σὰν ὁ ἱερέας μπροστὰ στὸ ἀνάμα·
 τ' ἄψυχα ὡστόσο θὰ σ' ἔχουν νιώσει, δὲ βρίσκουν τρόπον
 ὅμως νὰ δεῖξουν τί ἄβρα ποὺ ἀγγίζεις τὸ κάθε πράμα.

Ἐαναγύρισε στὴν Ἀθήνα καὶ πῆγε στρατιώτης. Στὸ στρατὸ τὰ πέρασε σχετικὰ καλὰ. Ἦταν ἐξαιρετικὸς καλλιγράφος γι' αὐτὸ κι ἔγραφε τὶς ἡμερήσιες διαταγές. Τὸν εἶχαμε χάσει κάμποσο καιρὸ. Τὸν εἶδα πολίτη, ντυμένο μὲ μπλὲ καινούργιο κοστουμί στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη. Πῆρε ἕνα τόμο περιοδικοῦ καὶ ξεσήκωσε κάτι. Φύγαμε μαζί καὶ μιλήσαμε γιὰ πολλά. Μοῦ εἶπε πὼς καθόταν στὴ Δεξαμενὴ, σ' ἕνα καλὸ περιβάλλον. Ἦταν ἀδύνατος, κουρασμένος. Ἀνησύχητα καὶ νά, σὲ λίγο ἡ σκληρὴ μοίρα τὸν χτύπησε βαριά. Δουλεύοντας διορθωτὴς στὸ ἐργαστάσιο Ἐλευθερουδάκη (μέσα σ' ὅλη τὴν Ἀθήνα δὲ βρέθηκε μιὰ ἀνετη δουλειὰ γιὰ ἕναν ποιητὴ) ἔκανε αἰμόπτυση.

Έτρεξαν γύρω του τυπογράφοι και βιβλιοδέτες και με πρωτοβουλία του Νέκου Καπνά έκαναν έρανο και με τὰ λεφτά που μάζεψαν, ανακούφισαν τὸν άρρωστο ποιητή. Αργότερα με τὴ φροντίδα τῆς ποιήτριας Έλλης Παπαδημητρίου, δρέθηκε ένα κρεβάτι στὸ σανατόριο Τσαγκάρη τῆς Μελισσίας. Ὑστερα ἀπὸ τρεῖς μῆνες τὸν πῆγαν στὸ σανατόριο τῆς Πάρνηθας.

Ἐκεῖ ξαναταμώσαμε (1934) κι' ἀπὸ τότε συνδεθήκαμε στενά, σὰν ἀδέρφια. Κάθε ἀπόγεμα πηγαίναμε περίπατο κουδεντιάζοντας κι ὄνειροπολώντας. Ἡ δροσὰ τοῦ βουνοῦ τὸν ἀναζωογονεῖ. Ὁ ποιητὴς γρήγορα ξεχνάει τὰ πλήγματα και τὴ φτώχεια του, γίνεται κεφάτος, και γράφει τετράστιχα γιὰ ὁμορφες κοπέλλες, νοσοκόμες και άρρωστους. Τρώει καλά, κοιμάται καλά. Κι' ὅπως ἦταν φυσικό, ένας νέος έρωτας γεννιέται γιὰ νὰ καταλήξει όμως σὲ ἀποτυχία. Σκόπευε νὰ παντρευτεῖ νὰ κάνει νοικοκυριό. Κατέθηκε στὴν Ἀθήνα ἀγνώριστος. Τυπώνει τὴν ποιητικὴ συλλογὴ του «Σιγανὴ φωτιά» κι' ἀργότερα ἄλλα βιβλία. Στὴν Πάρνηθα, εἶχε ξετρελλαθεῖ με τοὺς ἀπλούς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ, ξυλοκόπους, νερουλάδες και ἰδιαίτερα με τὸν Κώστα Ἀγγέλικα που τοῦ ἔγραψε τὸ ποίημα «Σπανοῦ τὸ ἀνάγνωσμα», ένα ποίημα δυνατὸ, ὅπου ὁ ποιητὴς σατυρίζει με κέφι, πρόσωπα και ἰδέες.

Ἀπὸ τὴ ζωὴ του στὴν Πάρνηθα ἔγραψε πολλὰ ποιήματα που βρίσκονται στίς συλλογές «Δεύτερη ζωὴ» και «Γρίφος».

Μὰ και πάλι ἡ μοίρα τὸν χτυπάει. Τότε ἀποφασίζει κι' ἀποτραβιέται στὴ Νέα Πεντέλη. Ἐκεῖ νέες γνωριμιές, νέα θάσανα. Γράφει σ' ένα ποίημά του τοὺς καημοὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης:

Γιὰ πὲς μου τώρα κι ἐμὲ τοῦ μαύρου· τί λές, νὰ ὑπάρχει
γιατριά γιὰ τέτιο κακὸ που μ' ἤρε, γιὰ τὸ βερέμη;

Κι' ὁ γέρο-Μποντόσης, ένας πρόσφυγας νερουλάς τὸν παρηγορεῖ:

Ἐρτει σὲ μένα, λείει ὁ Μποντόσης, κεῖ στὸ παράγκα,

Ἐκει κραβάτι, φωτιά, καρβόνια, πᾶμε, σοῦ λέω.

Εἶσαι ντικό μου, σὰ μισαφίρης, ντὲν τέλω φράγκα.

Τέτιο κεφάλι στὸν κόσμο λίγα. Μοιάζει Εὐρωπαϊό.

Και σ' αὐτὴ τὴν ἄδολη προσφορὰ τοῦ γέρο ἀνατολίτη ἀπαντᾷ ὁ ποιητὴς:

Γαῖδούρας γάλα δὲν τὸ γλωσσιάζω—σὲ βεβαιῶνω.

Μοῦ φτάνει ἐμένα ἢ καλὴ καρδιά σου, βάλ' το στὴν κόκα.

Ἐτσι θὰ γίνω καλά, θυμήσου, μέσα στὸ χρόνο.

Φέρε μας πάλι τὸ κατοστάρι. Τόκα με τόκα!

Ζώντας μέσα σὲ ὑγρὲς παράγκες δίχως καμιά στοργή, ἔχει γιὰ συντροφιά ένα σκύλο, κατάμαυρο, τὸν περίφημο Τζάκ, που τὸν τραγοῦδησε και τοῦγραψε και διήγημα.

Θυμάμαι με πόση πίκρα διηγόταν πῶς μιὰ φορὰ ἔφτασε ὁ Σικελιανός φορτωμένος με ζουμπούλια γιὰ νὰ ἐπισκεφτεῖ τὸν άρρωστο ποιητὴ που ζοῦσε δίχως στρώμα, δίχως ρούχα ζεστά, δίχως παπούτσια, δίχως δουλειά.

— Τὶ καλά νὰ μᾶς ἔδινε τὰ χρήματα που ἀγόρασε τὰ ζουμπούλια νὰ ξεφλοῦσα κανένα χρέος, ἔλεγε. Ἐέρεις πόσο ἀγαπῶ τὰ λουλούδια μὰ ὅταν σὲ πνίγουν τὰ χρέη...

Ὅταν ἤρθε ἡ κατοχή, ὁ Κοτζιούλας τράδηξε γιὰ τὸ χωριό του, φοβισμένος ἀπ' τὴν πείνα τοῦ 41, ξέροντας πῶς κοντὰ στοὺς γονιούς του θάβοισκε λίγη μπουμπότα και λίγο ρακὶ ἀπὸ κούμαρα. Ἐζήτησε κάμποσο κοντὰ στοὺς χωριανούς του μεταφράζοντας και γράφοντας. Πῆρε και μέρος στὴν ἔθνικὴ ἀντίσταση. Ὅταν ἔγινε ἡ ἀπελευθέρωση ξαναγύρισε στὴν Ἀθήνα, θρεμμένος ὥρατος, μὰ ἀταχτοποιήτος ἀπὸ δουλειά. Πότε δῶ πότε κεῖ τὰ κουτσοπερνοῦσε. Εἶχε μέσα του ένα ὄνειρο. Καθόμαστε σ' ένα παγκάκι στὸ πάρκο. Ἦταν ένα ὁμορφο δειλινὸ και μιλούσαμε γιὰ πολλὰ πράγματα, γιὰ πεθαμένους και ζωντανούς. Τότε μοῦ εἶπε πῶς περαστικός ἀπόνα χωριὸ τῆς Θεσσαλίας γνώρισε μιὰ κοπέλλα κι' ἀποφάσισε νὰ τὴν παντρευτεῖ. Αὐτὸ τὸ περιστατικὸ τῆς ζωῆς του τὸ δίνει ἀνάγλυφα στὸ ποίημα που δημοσιεύουμε με τὸν τίτλο «Μισό».

* *

Ὁ γάμος που ὄνειρευόταν ὁ Κοτζιούλας τοῦ ἔφερε πολλὰ θάσανα. Γεννήθηκε τὸ παιδί. Ἡ προσπάθειά του — αὐτὸς ὁ ἀτίθαστος— νὰ εἶναι καλὸς οἰκογενειάρχης, νὰ φροντίζει γιὰ ὄλα, τὸν κούρασαν μαζί με ἄλλες ἀτυχίες και καταδρομές, χειροτέρεψαν τὴν κλονισμένη ὑγεία του. Συνέχιζε κάθε καλοκαίρι νὰ παραθερίζει στὴ Νέα Πεντέλη. Τὸ τελευταῖο καλοκαίρι πῆγε φορτωμένος δουλειά. Ἦθελε νὰ τελειώσει τίς «Μεγάλες Προσδοκίες» τοῦ Ντίκενς που μετάφραζε ἀπὸ τὸ πρωτότυπο. Μοῦ παραπονιόταν πῶς αὐτὴ ἡ προσπάθεια τὸν κούραζε πολύ. Τοῦ σύστησα νὰ συνεχίσει τὴ μετάφραση ἀπὸ τὰ γαλλικά. Τὸ δράμα τοῦ ποιητῆ ἦταν πῶς τοῦ ἤρθε πολὺ δουλειά, ἐνῶ ἡ ὑγεία του εἶχε πάρει τὸν κατήφορο.

Ἐνα ἀπόγεμα τὸν ἐπισκεφτήκαμε κάμποσο φίλοι, ἄλλοι με τίς οἰκογένειες και τὰ παιδιά τους. Ὁ ποιητὴς χάρηκε. Πήγαμε ὄλοι μαζί περίπατο στὴ Λίμνη τῆς Πεντέλης. Ἀνέβηκε τὸν ἀνήφορο με κάποια ἀνεση. Εἶχε τρομερὸ κέφι. Μᾶς διηγήθηκε ἀνέκδοτα, θυμήθηκε τὸν έρωτά του, ἐκεῖ γύρω στὴ Λίμνη, ἔκανε πειράγματα γιὰ φίλους και γνωστούς. Ἀπάγγειλε στίχους τοῦ Καρυωτάκη, θυμήθηκε πολλὰ κι' ἄξαφνα ἀγαναχτησμένος εἶπε:

— Εἶδατε τί ἔδωσε ὁ Κρητικός, δυὸ χιλιάδες μόνο γιὰ ένα βραβεῖο στὴ μνήμη τοῦ Σικελιανοῦ. Κρίμα Πόση κατάπτωση δείχνει αὐτὴ του ἡ πράξη. Παίρνει ένα βραβεῖο με χίλιες λίρες και δίνει ἑφτά λίρες στὴ χώρα του γιὰ βραβεῖο. Αὐτὸ δὲν εἶναι γελοῖο;

Σιγὰ σιγὰ γυρίσαμε στὴν πλατεία και μᾶς κράτησε — ἦταν τὸ ἀποχαιρετιστήριο τραπέζι — νὰ φάμε στὴ νταβέρνα. Ὅλοι τρώγαμε κι' ἐκεῖνος δὲν ἔτρωγε. Ὅταν τὸν ρώτησε μιὰ κυρία, ἀπάντησε.

— Ἐχω φροῦτα, θὰ φάω ἀργότερα.

Μπήκαμε στὸ αὐτοκίνητο και περιμένε νὰ μᾶς ἀποχαιρετήσῃ. Τότε καθὼς τὸν εἶδα νὰ στέκεται ἕρθιος, εἶπα στὸ διπλανό μου.

— Δὲ δλέπω καλά τὸ Γιῶργο.

— Όχι δά, δέν ετόν είδες πόσο χαρούμενος ήταν, τί κέφι είχε, πώς γελούσε...

* *

Γυρίζοντας από ένα ταξίδι έμαθα πώς τήν προηγούμενη μέρα πέρασε και μάς ζήτησε. Ήταν σέ κακά χάλια. Πήγε στό γιατρό και του δήλωσε, όπως μου είπε ο ίδιος: «άπορούμε πώς ζείς... Είσαι πεθαμένος». Έκεινος, έχοντας βαθειά υπερεχτίμηση στόν έαυτό του, μή ξαίροντας τί άλλο νά κάνει, δέχτηκε τή φιλοξενία του φίλου του Χατζήμιχαλάκη. "Άς είναι καλά ο άπλός αυτός άνθρωπος, που στάθηκε στίς τελευταίες αυτές τραγικές στιγμές στοργικός, δίπλα στόν ποιητή. Του σφίγγω τό χέρι, καθώς και τής αξίας γυναίκας του, τής Κούλας. Έκεινος πέθαινε κι ο κόσμος έψαχνε νά τον βρεί για νά πάρει τίς διορθώσεις. Πάντα τέτοιον καιρό είχε δουλειές. Μου τηλεφώνησαν δυο τρεις και τούς είπα τί είχα μάθει. Ήμουν άνησυχος μά κατά τίς έντεκα μου τηλεφώνησε ο φίλος μας Κ. Καλλαντζής, πώς ο ποιητής είναι καλά και θρίσκειται στό Παγκράτι. Πήγα τήν άλλη μέρα με τό φόβο πώς θά τόν έβρισκα κρεβατωμένο. Τάχασα όταν άκουσα από τό δρόμο τό χαρακτηριστικό βήξιμό του. Νάτος, καθισμένος στό τραπέζακι του, μόλις είχε αποτελειώσει τίς διορθώσεις του. Χαμογέλασε και μου είπε:

— Περίμενες νά πεθάνω για νάρθεις νά με δείεις! Μου έλεγες για τό ζάχαρο του Θαλή, έγω νά δείς πόσο έχω...

Καθήσαμε κάμποση ώρα κουβεντιάζοντας διάφορα. Τό κέφι του, ή διαύγεια του ήταν θαυμάσια. Του είπα για νοσοκομείο μέ τρόπο και μου άπάντησε νευριασμένα:

— Άπό τό ξαίρεις, πώς τίποτα δέ θά γίνει, μόνο θά βουτζξει ο κόσμος πώς είμαι άρρωστος και θά τήν πάθουμε όπως και τότε με τό Σανατόριο. Τά έχω κανονίσει. Είναι ένας καλός γιατρός, θά μου κατεδάσει τό ζάχαρο πρώτα και μετά τά άλλα. Είναι ειδικός για τό ζάχαρο.

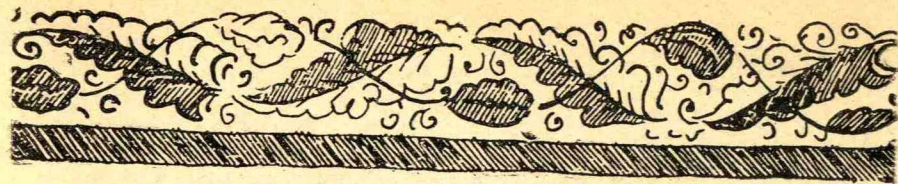
Η φοβέρα του προηγούμενου γιατρού δέν τόν άνησυχούσε καθόλου. Τόν συνόδεψα στό σπίτι του φίλου μας, όπου νά πάμε είχε μεγάλη δύσπνοια. Όταν καθίσαμε στό τραπέζι έφαγε με μεγάλη όρεξη τό μπιφτέκι, τό ξυνόμηλο και τό λίγο ψωμί. Μιλήσαμε κάμποσο και ήθελε νά μείνω ακόμα νά τά πούμε. Υποχώρησε μόνο όταν του είπα πώς είμαι έτοιμος νά πάω ταξίδι και με χαίρετησε λέγοντας:

— Πήγαινε κι έλα, πρέπει νά πάμε στους Δελφούς, γιατί θά πεθάνουμε και δέ θά τούς δούμε!

Τόν άφησα και δέν τόν ξανάειδα. Στή Θήβα, ξυπνώντας τό πρωί — τή νύχτα τόν είδα στό όνειρό μου — διάβασα τό θάνατό του. Έκλαψα. Μόνο οι σίχοι του με άνακούφιζαν:

Χώμα είταν χάμου, βροχή από πάνω, γύρω ύγρασία
κι ο σύντροφός μου κουκουλωμένος όλο έβλαστήμα.
Σέ μένα (ώ, θάμα!) χαμογελούσε ή Άθανασία
κι' άσε τούς άλλους νά προσκυνάνε, μου λεε, τό χρήμα.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΤΣΑΚΙΡΗΣ

Τ. Π. Παπατσώνης

ΕΝΑ ΜΗΝΥΜΑ (Διαβάζοντας Βάρναλη στό Βουνό)

ΣΚΟΠΟΣ ΜΟΥ είναι νά γράψω για τήν «Άληθινή άπολογία του Σωκράτη» του κ. Βάρναλη. Άλλά τό βιβλίο τό διάβασα υπό τέτοιες εξαιρετικές συνθήκες, ώστε μου άποβαίνει άδύνατο πράγμα ν' άποσιωπήσω έντελώς τίς συνθήκες και νά γράψω άπλα και ξερά μία κριτική. Προτιμώ νά συνταιριάξω λοιπόν τά δυο θέματα κι ό,τι βγει.

Μάς είχε στηθεί επάνω εις μακρινό βουνό μία φιλική έστία και ξεκινήσαμε, άπαξ έστήθηκε, νά στήσουμε και μεις ένα χριστουγεννιάτικο δένδρο εκεί επάνω. Για νά φθάσωμε έως εκεί επάνω, διασχίσαμε σέ μήκος τήν μισήν Έλλάδα, τό δράμα ενός άτελείωτου κάμπου στρωμένου σέ πηχτά χιόνια κι άναγκασθήκαμε ν' άνεβούμε πεζή στό βουνό, άνοίγοντας τούς φραγμένους δρόμους. Τό φθάσιμό μας ήταν μία μεγάλη μας χαρά. Δημιουργήθηκε άμέσως μέσα εις τήν άπομόνωση του χιονισμένου ύψους ή έορταστική μας έστία. Στήθηκε και στολίστηκε ένα δένδρο έμπρός εις τά δλάνοιχτα και θαμπωμένα μάτια τής Λούσης και έμπρός σέ τρία πελώρια παράθυρα που είχαν για θέα τους άέναα σύννεφα και πυκνές χιονοστιβάδες. Η άνησυχία τής Λούσης έστρέφετο δλη πρός αυτά τά παράθυρα. Τί μωρία νά στήσουμε τό δένδρο έμπρός εκεί, στόχο και βορά τών λύκων. Θά κατέβαιναν τή νύχτα και θά καταδρόχθιζαν τά στολίδια. Τίποτε άπ' αυτά δέ συνέβη. Άντι τών λύκων ήρθε και τρίτος ταξιδιώτης τήν επάβριο: ένα μπουμπουνισμένο κεφάλι, ή Κυρία Έλλη, κάτω οι θρησκείες, κάτω οι πρόληψεις. Έφ' ω και τήν υποδεχθήκαμε σαν ύπουλοι συνωμόται με ένα δυνατό σατανικό λειτουργικό ψαλμοδιών πρός μεγάλη της συνοφρώση. Υπήρχεν όμως εκεί κάπου για νά μαλώσωμε και ο Παρμενίδης και άρχισε ή διονύχιτις του άν τό "Ον είναι έν ή περισσά, εκεί άκριδώς μέσα που κάθε στοιχείο ήταν τόσο πολύ διάφορο, ώστε ν' άποκλείει τήν κάθε ιδέα του ένιαίου. Υπήρχε και τό συμπόσιον, ή περι "Ερωτος. (Είχε ριχθεί τό "Ορος εις τούς Πλατωνισμούς αντι άλλων μετεωρισμών). Άκόμη και του Θωμά Μάνν «τό μαγικό Βουνό», επίσης περιττό, ώστε ένα θράδυ γίνηκε παρανάλωμα του πυρός. Κατά τά μεσάνυχτα έπαυε νά λειτουργεί ή μηχανή. Ο μαυριδερός Ξάνθης, άδιάφορος, άν έμεις διαλεγόμεθα περι του όντος ή περι του καλού, μάς έβαλε καινούργιο νόμο, του σκότους. Τόν όνομάσαμε λοιπόν για έκδίκηση, ο Πρίγκηπας του Έρέβους και άρχισαν οι

Λύχνοι, τὰ Κεριὰ καὶ ἄλλα νὰ μᾶς φέγγουν, ὅπου ὀφείλεται καὶ τὸ κάψιμο τοῦ Μαγικοῦ Βουνοῦ. Ἐξ ἄλλου ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα εἶχε ἐξαφανισθῆ ὁ μικρὸς γιατρός. Μάθαμε πὼς ἦταν ἀδιάθετος καὶ δουτηγμένος στὴν μελαγχολία. Πάει καλά, ἀνθρώπινα πράγματα. Πέρασαν ὅμως μιὰ μέρα, πέρασαν δύο, τίποτε νὰ φανεῖ. Ζητήσαμε νὰ τὸν ἴδουμε. Ἐκολυμπούσε σ' ἓνα χάρτινον ὠκεανὸ ἀπὸ κοκοράκια. Εἴκοσι δυὸ τὴν ὥρα ἐσύνθετε, ἀπ' ὅτου ἀπεσώθη. Σπουδαία στρατιά. Τὸ τάγμα τῆς φοβερῆς Ἀγίας καὶ τῆς Πλήξεως. Ἐπρεπε ν' ἀντιδράσουμε ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ θλιβεροῦ θεάματος. Μόλις ξημέρωσε ὁ Θεὸς τὴν αὐγὴ ἐσκινήσαμε γιὰ ἐξερευνητῆ τῶν χιονοστιβάδων. Μετὰ πολλὰ φθάσαμε σ' ἓνα χάνι, τὸ χάνι τοῦ Κυριαζῆ, ἀθέατο καὶ σκεπασμένο ὄλο στὰ χιόνια. Ἀρχισε ἡ διαπραγματεύσις πλάι στὴν φωτιά. γιὰ ἓναν τραχανᾶ καὶ ἓναν πέτσο, ἔστι δὲ πέττος, πετεινὸς βραστὸς. Ἀθάνατες ἐξερευνήσεις, ἀπασχολήσεις ἀνθρώπων κλεισμένων στὴ μόνωτη τοῦ Βουνοῦ, ἀθεάτων ἀπὸ τὸ νέφος, ὅπου ὁ καπνὸς τῆς ζωηρῆς καμινάδας εἶναι τὸ μόνο σημάδι, πὼς εἶναι μέσα κάπου ἡ ζωὴ καὶ ἡ σκέψις καὶ τὸ ἔμβρυο τῆς δράσεως.

Τὸ ἔμβρυο τῆς δράσεως. Ποιὸς θὰ ἔλεγε πὼς σὲ μιὰ τέτοιαν ἀτμόσφαιρα, στὸ γυρισμὸ ἀπὸ τοὺς παγετῶνες καὶ τὸν τραχανᾶ, μόλις ἀφίσαμε τὸ κουμπιόπουλο τὴν Κατινιώ, θὰ ριχνόμαστε στὴν Ἀληθινὴ Ἀπολογία τοῦ Σωκράτη. Μετὰ σὲ βοή διαφωνιῶν, μετὰ σ' ὠκεανὸ παντοίων κρίσεων, μιὰ ἦταν ἡ κρίσις τοῦ κατασταλάγματος, λαμπικαρισμένη καλλίτερα παρὰ ὅπουδήποτε ἄλλου, πὼς ἀκούσθηκε τὸ μεγάλο Σκυθικὸ μῆνυμα. Ἄς μὴ νομίσῃ κανεὶς ἀκούοντας περὶ ἀπολογίας τοῦ Σωκράτη, ὅτι τάχα πρόκειται γιὰ τὴν Περίφημη Γραφὴ τοῦ Μελήτου ἢ κἄν τὴν Ἀπολογία του. Ἀπὸ ὄλο τὸν τίτλο μόνο τὸ «Ἀληθινὴ» εἶναι ἀληθινὸ. Πρόκειται γιὰ ἓνα μαστίγιωμα τῆς κοινωνικοπολιτικῆς ψευτιάς πού πάντοτε ὑπῆρξε καὶ πού ἔφθασε σὶς ἡμέρες μας τὸ κατακόρυφόν της. Τὸ κατηγορητήριον μὲ τὴ μορφή τῆς καυστικώτερης σάτυρας μπαίνει στὸ στόμα ἑνός, πού λέγεται Σωκράτης, μόνο καὶ μόνο γιὰτί εἶναι ὁ τύπος καὶ ἡ προσωπικότητά ἐνός πού ἔδωσε τὴ ζωὴ του ὑπὲρ ἀντὶ πολλῶν ἢ ἀντὶ τῆς ἀδικίας καταλληλότερα στοιχεῖα γιὰ νὰ κινήσουν τὴν ἀνησυχία καὶ νὰ ἀφήσουν νὰ ξεσπάσει ἐπὶ τέλους ἡ κραυγὴ τῆς λυτρώσεως. Ἀφοῦ καταρρακώσει πλέον τίς συγκροτημένες πολιτείες καὶ ἐξουσίες τῆς σήμερον, τότε μόνο καταλήγει σὲ προφητεία τοῦ Μεγάλου Ἐθνικοῦ Μηνύματος. Ἦταν γραμμένο νὰ φθάσουν οἱ πολιτισμοὶ μας, καὶ οἱ ἠθικὲς μας ἐξελίξεις καὶ οἱ ἀλήθειες τόσων αἰῶνων φωτὸς στὸ οἶκτρόν κατάντημα νὰ περιμένουν τὴν κάθαρσίν τους ἀπὸ τοὺς Σκύθες. Τὰ χιόνια καὶ οἱ βορριάδες τῶν ἐκτάσεων τῶν ἀπεράντων πού εἶναι ἡ κατοικία τῶν Σκυθῶν, φέρνουν τὸ μῆνυμα μιᾶς νέας Ἀλήθειας, μιᾶς νέας Ἰσότητος, πολὺ ἀπλῶν πραγμάτων, ἀλλὰ πού ὁ ὑστερόβουλος ὑπερκεχειλισμὸς τοῦ πολιτισμοῦ μας, μᾶς τὰ ἐκρυψε σὲ τέτοιον σημείον ὥστε νὰ ζῶμε ὑπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ ψεύδους καὶ τὸ πέλμα τῆς ἀνηθικότητος.

Ἄσχετα πρὸς κάθε ἄρχουσαν ἰδέαν ἢ ἔννομον τάξιν πραγμάτων κρινόμενον τὸ Ἄγγελμα τοῦ Βάρναλη ἀποτελεῖ ἓνα ζωντανὸ μανιφέστο μιᾶς ἀφορήτου καταστάσεως εἰπωμένο μὲ τρόπο μαχητοῦ σπουδαίου. Κάτω ἀπὸ τὴν εὐθυμία τῆς ἐκφράσεως, τὴν εἰρωνία καὶ τὸ σκῶμμα, περιέχει τὴν υγιεινὴν ἐλπίδα πὼς ἀπὸ κάπου, ἔστω καὶ ἀπὸ ἰαχῶν βαρβάρων, ἔρχεται ἓνα μέλλον

τῆς ἀγνότητος. Πὼς ἂν ρουφώντας τὸ κώνιο τῆς ἀδικίας ὁ παλιὸς Σωκράτης ἔφερε γιὰ ἀντιπερισπασμὸν τὴν ἀποχώρητον τοῦ Πλάτωνος στὰ Μέγαρα, ἀντιπάσης ἄλλης διαμαρτυρίας τῆς Ἰδέας, καὶ ἂν Ἰησοῦς ὁ σταυρούμενος, σκόρπισε στὰ πέρατα τῆς γῆς τοὺς Ἀλιεῖς του, γιὰ νὰ καταρρίψουν φημισμένες ἀκαδημίες καὶ νὰ ἰδρῶσουν νέες Ἀκροπόλεις στὸ λόφον τοῦ Βατικανοῦ, ὅμως καὶ σήμερα τελειῶς δὲν θὰ βουλιάζουμε στὰ στρώματα τοῦ χρυσοῦ, πού μᾶς πιέζουν τὰ στῆθη, ἀλλὰ θὰ πνεύσει ἐπιτέλους ἄνεμος βορρινὸς νὰ διώξῃ τὸ μικρόβιον καὶ νὰ μᾶς διαρρυθμίσει κάπως, ὥστε νὰ βρεθῆ ἓνας καινούργιος δρόμος.

Ἀκούγοντας πρὶν διαβάσω τὸν τίτλον τοῦ διβλίου τοῦ Βάρναλη νόμισα ὅτι πρόκειται γιὰ νεωτεριστικὴν παρωδίαν, ὅπως λ. χ. ὁ Ἰούλιος Λαφόργκ θέλησε νὰ δώσῃ τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ Ἀμλέτου ἢ τοῦ Ρωμαίου ἢ ὅπως ὁ Κοκτώ τὸν Οἰδίποδα. Πέρασαν ὅμως οἱ ἰδέες μετὰ τὸ διάβασμα, εἶδα ὅτι πρόκειται γιὰ μιὰ Προκήρυξιν ἐλκυστικὴν, πού ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῶν λογοτεχνημάτων. καὶ πού ἡ πνοὴ τῆς εἶναι πνοὴ κηρύγματος, πλέον τοῦ ὁποιοῦ κοινὸν δὲν εἶναι οἱ φιλαναγνώσται, ἢ οἱ αἰσθητικοί, ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι ἐν γένει, τόσο οἱ πιεζόμενοι ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσία τῆς ψευτιάς καὶ τῆς ἀνηθικότητος, γιὰ νὰ ἀναπνεύσουν καὶ νὰ χαροῦν κομμάτι ἐλπίδας, ὅσο καὶ οἱ δεσπόζοντες, οἱ ἀκάθαρτοι, οἱ ψευδόμενοι, οἱ ἐκμεταλλευτές, γιὰ νὰ συχαθοῦν τὸν ἑαυτὸν τους καὶ τὰ τεχνάσματα τῆς ἐπικρατήσεώς τους.

Ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἦταν τόσο σφοδρὸς οἱ ἐντυπώσεις, ἂν ἔλειπεν ἡ μοναξιά τοῦ Βουνοῦ. Δεμένοι ἐδῶ κάτω στὴν πολιτεία στὸν τροχὸν τῆς προχειρότητος, δὲν μᾶς μένει ὁ καιρὸς πού πρέπει πρὸς τὸ λυτρωτικόν. Ἐνῶ ἐκεῖ, ὡ ἐκεῖ ὄλα τους εἶναι διαφορετικά. Ἡ μοναξιά, τὸ ὕψος, ὁ φιλικὸς στοχασμὸς, τὸ καθαρὸ χιόνι, τὸ κάλυμμα τοῦ συννέφους σὲ κάνει νὰ γίνεσαι προφήτης, σοῦ καθαίρει τὴ σκέψιν, σοῦ δίνει τὸ συναίσθημα πὼς εἶσαι καὶ σύ, ἀπὸ μακρὰ σκεπτόμενος, ἔμβρυο δράσεως πραγμάτων μελλόντων, ἀξίων καὶ ζωντανῶν.

(1932)

Τ. Π. ΠΑΠΑΤΣΩΝΗΣ

Σ. Μαρᾶντος

ΡΟΔΟ ΕΚΡΑΤΟΥΣΕΣ...

τῆς Μαρίας

Δὲν εἶχε λόγια ἢ μουσικὴ — ἓνας ἦχος εἶταν φερμένος λὲς ἀπ' τὰ παλιά· κατὶ σὺν μισοξεχασμένον στίχον πού μᾶς θυμίζει τᾶσπρα μας μαλλιά,

πού μᾶς θυμίζει κάποια καλοκαίρια, κάποια ἐποχὴ (πού πάει;) χωρὶς σκοπὸν. — Ρόδο ἐκρατοῦσες τὴν καρδίαν στὰ χέρια ὅταν περνώντας εἶπα: «Σάγαπῶ»...

Σ Α Λ Α Μ Ι Ν Α

Σαλαμίνα, Σαλαμίνα, νίκη άτιμητη, αιθήρια,
δοξασμένα στενά,
πού δλη τ' ανθρωπου έσώθη και μ' Έλλήνων τὰ χέρια
ή τιμή του, άκρινά!

Στό γαλάζιο τὸ κύμα, στη δροσιά πού μ' εύφραίνει,
Σεπτεμβρίου πρωϊνό,
Ξανακούω τὸν παϊάνα θριαμβικά ν' ανασταίνη
τήν ψυχή και κινῶ,

Με τ' άκράτητο ρέμα τῶν τριήρεων πού πέφτουν
μέσ' στη μάχη μ' όρμη
και μαζί με τούς ήρωες, π' όλο έχτρους ξεπαστρέφουν,
καθώς τρίζουν σκαρμφοί.

"Ω τι έμβολων κρούση, τι βυθίσματα, άρπάγες
μέσ' σ' όργης ξεφρενιά
τί κραυγές, πόσα βέλη, ξιφισμοί και παμφάγες
οί χτυπιές μ' άπονιά.

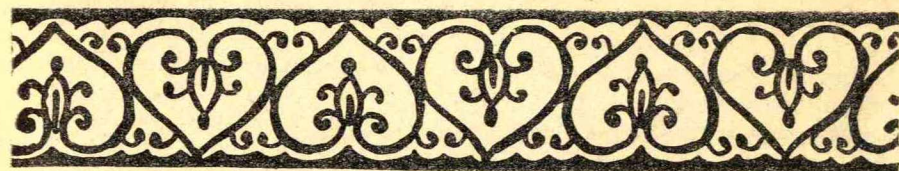
Τι θεάματα γύρω σ' όσους βλέπαν παρέκει,
πέρα, νά, ή προσφυγιά,
κι άπ' αντίκρυ, στο θρόνο, Ξέρξης, κι όλη νά στέκη
τῶν Περσῶν ή άρχοντιά.

Χαλασμός, Τραγωδία, μά κι' ανάκατα γλέντι
για τις τόσες καρδιές,
τῶν Έλλήνων, πού σκόρπασαν τοῦ πανίσχυρου άφέντη
τις πυκνές άραδιές!

Κ' έτσι ό Ξέρξης νά πέφτη σ' άθλια, άνειπωτη θέση,
πού μπορείς νά γελᾶς,
μ' ένα σκῶμμα, ως τὰ τώρα, καγχασμό, πού ν' άρέση,
λευτεριά σαν φυλάς.

Κι ὦ τὸ τέλος, κ' εκείνο, στην Ψυττάλεια πού βρήκαν
τῶν Περσῶν λιγοστοί,
πούχαν βγει και καρτέρασαν, μά άφημένοι κοπήκαν
σά στο θέρο οί βλαστοί.

Τέτοια βγήκε, σ' ανθρώπους, ή τρισένδοξη νίκη
τῶν «Ξυλίνων τειχῶν»,
πού μ' αὐτήν άποτράπη, ποιῶν δεινῶν τότε ή φοίκη,
ποιά άλλαγή τῶν τυχῶν!

Φῶτος Γιοφύλλης

ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Αφού γιομίζει κανένας τή γνώση του από τήν πείρα τῶν βιβλίων και άφοῦ κοιτάξει και με τὰ δικά του μάτια και με τή δική του ψυχή άγνά και κατακάθαρα κάθε εκδήλωση τῆς Τέχνης, κάνει τή σκέψη ν' άνοιχτεί σέ καινούργιους συλλογισμούς κ' έτσι νά συντρέψει άξίες άνάξια στηλωμένες ψηλά ή νά φωτιστεί με τή λάμψη πού ξεπετοῦν πράγματα πού ζήσανε παραρογιμένα. Μ' αὐτό τὸν τρόπο, κι όχι μονάχα με τὰ μάτια τῶν άλλων, μπορούμε ν' αντικρούσουμε και νά σπουδάσουμε τήν άρχαία Έλληνική ζωγραφική, για νά πιάσουμε μερικούς γενικούς χαρακτηρισμούς της. Τέτοιους χαρακτηρισμούς για τήν άρχαία Έλληνική ζωγραφική συγκεφαλαιῶνω ἔδῳ σέ μιὰ σειρά συλλογισμούς μου.

Συλλογίζομαι πὸς τήν άρχαία Έλληνική ζωγραφική μπορούμε σήμερα νά τήν κρίνουμε παίρνοντας για κύρια βάση τὰ ὅσα ἔργα της εγλύτωσαν μέσα από τὸ πέραςμα τοῦ χρόνου, ὅσο κι αν αὐτὰ εἶναι λιγοστά. Πολὺ λίγο μπορεί νά μᾶς βοηθήσει στη σύγκριση τῆς ζωγραφικῆς εκείνης με τήν τέχνη άλλων τόπων κι άλλων καιρῶν ή μαρτυρία γραπτῶν πηγῶν. Γι' αὐτὸ δὲν μᾶς εἶναι πολὺ χρειαζούμενη. Κ' εἶναι μεγάλο δυστύχημα πὸς, ἐνῶ τήν άρχαία Έλληνική γλυπτική, καθὼς και τήν αρχιτεκτονική, τις ἔχουμε ζωντανές προστά μας από τ' άπειρα ἔργα πού διατηροῦνται, αντίθετα τήν άρχαία ζωγραφική πολὺ λίγο τήν ἔχουμε. Μιά ιδέα μπορούν νά μᾶς δώσουν οί τοιχογραφίες τοῦ Μινωϊκοῦ καιροῦ τῆς Κρήτης, τ' άρχαία Έλληνικά ζωγραφισμένα άγγεῖα, οί επιτύμβιες ζωγραφιστές στῆλες κ' οί ζωγραφίες πού βρέθηκαν στην Πομπηία και σ' άλλες Ιταλικές πολιτείες. Οί Μινωϊκές ζωγραφίες δίνουν χρονολογικά τήν άρχή από ὅσα ἔχουμε για τή ζωγραφική τῶν άρχαίων Έλλήνων κ' οί Πομπηϊακές τὸ τέλος. Και μένουν για τήν εποχή τῆς Έλληνικῆς άκμῆς μονάχα οί επιτύμβιες στῆλες, πού κι αὐτὲς ἔχουν ξεβάψει, και τὰ ζωγραφισμένα άγγεῖα, πού κι αὐτὰ ἔχουν τὰ περισσότερα ζωγραφίες με μονάχα δυὸ χρώματα.

Συλλογίζομαι πὸς τὰ βιβλία τῶν άρχαίων μᾶς μιλοῦν για τήν άρχή τῆς ζωγραφικῆς στην κεντρική Ελλάδα και, χωρίς νά μᾶς αναφέρουν καθόλου τῆς Κρήτης, αρχίζουν από τήν Σικυῶνα, τήν Κόρινθο και τὰ νη-

σιὰ τοῦ Αἰγαίου. Συλλογίζομαι πὼς ἀναφέρουν ἀρκετοὺς ζωγράφους, ὅπως τὸν Εὐμόλπο, τὸν Πάμφιλο, τὸ Μιλάνθιο, τὸν Πανσία, τὸν Φιλοκτῆτη τὸν Αἰγύπτιο, τὸν Πολύγνωτο τὸ Θάσιο, τὸ Μίκωνα, τὸν Πάναινο, τὸν Παύσωνα, τὸν Ἀγάθαρχο τὸ Σάμιο, τὸν Ἀπολλόδωρο τὸν Ἀθηναῖο, τὸν Νικόμαχο, τὸν Εὐξενίδα, τὸν Ἀριστείδη τὸ Θηβαῖο, τὸν Εὐφράνορα, τὸν Πρωτογένη τὸν Καύνιο καὶ πῶς πολὺ ἐγκωμιάζουν τὸ Ζεῦξιδα, τὸν Παρράσιο καὶ τὸν Ἀπελλῆ. Περιγράφουν μάλιστα μ' ἐνθουσιασμὸ καὶ μερικά ἔργα τους. Συλλογίζομαι ὅμως πὼς αὐτὲς οἱ περιγραφὲς δὲν μποροῦν σήμερα νὰ μᾶς δώσουν μιὰ τεχνικὴ καὶ αἰσθητικὴ ἰδέα τῆς ἀρχαίας ζωγραφικῆς καὶ μιὰ θετικὴ βάση γιὰ τὴν τοποθέτησή της μέσα στὴν παγκόσμια Τέχνη.

Συλλογίζομαι πὼς οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς πασιζοῦν νὰ δώσουν στὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων ζωγράφων ἀξία μὲ τὸ νὰ παρασταίνουν πὼς ἔμοιαζαν πολὺ μὲ τὸ φυσικό. Δηλαδή θέλουν νὰ μᾶς τοὺς παρουσιάσουν πολὺ ρεαλιστές. Ὡστόσο, τόσο οἱ Μινωϊκὲς ζωγραφιὲς τῆς Κρήτης, ὅσο καὶ οἱ ζωγραφιστὲς στῆτες τῶν Παγασῶν καὶ οἱ μυριάδες τῶν ζωγραφισμένων ἀγγειογράφων δὲν παρουσιάζουν τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ ζωγραφικὴ πολὺ ρεαλιστική. Πρέπει νὰ πιστέψουμε πὼς ἡ ἀπλότητα καὶ ἡ ἀπλοποίηση, τὸ ἀρμονικὸ στυλιζαρισμὸς, τὸ λιτὸ χρῶμα καὶ ἡ διακοσμητικὴ διάθεση ἐξαρχαχτήριζαν τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ ζωγραφικὴ. Οἱ συγγραφεῖς ἐκείνου τοῦ καιροῦ, συγκρίνοντας τὴ ζωγραφικὴ τῶν Ἑλλήνων μὲ τὴν πῶς παλιὰ καὶ μὲ τὴν ξένη, μπορεῖ νὰ τὴν εὗρισκαν πῶς ζωηρὴ, πῶς ἐκφραστικὴ, πῶς ἀνθρώπινη καὶ γι' αὐτὸ μᾶς τὴν παρουσιάζουν σὰν ρεαλιστική. Ἐμεῖς ὅμως πρέπει ν' ἀμφισβάλουμε γιὰ τὸ βαθμὸ τοῦ ρεαλισμοῦ της.

Συλλογίζομαι πὼς, ὅξω ἀπ' τὰ ζωγραφικὰ ἔργα πὸν δίνουν ἰδέα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς, ἔχουμε καὶ τὸ ἀπειρο πλῆθος τῶν ἔργων τῆς γλυπτικῆς. Κι αὐτὰ μᾶς πείθουν πὼς ἡ ζωγραφικὴ δὲν μπορεῖ ν' ἀκολουθοῦσε ἐνάντιο δρόμο. Θᾶταν κι αὐτὴ ρυθμικὰ πλαστικὴ, χωρὶς ρεαλιστικὲς ἀκρότητες, θρησκευτικὴ στὸ βάθος καὶ θᾶχε τὴν ἴδια διάθεση νὰ ἐξιδανικεῦει τὴν πραγματικότητα, νὰ τὴν κάνει πῶς εὐγενικὴ καὶ πῶς ὁμορφῆ. Πὼς νὰ δεχτοῦμε λοιπὸν πὼς ἦταν ρεαλιστικὴ ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ ζωγραφικὴ;

Συλλογίζομαι γιὰ τὰ σκῆματα τῆς ἀρχαίας ζωγραφικῆς πὼς θᾶταν ἑκαθαρισμένα, ζωηρὰ καὶ ξάστερα. Τὸ ἑλληνικὸ φῶς καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἀτμόσφαιρα ἐβοηθοῦσαν στὴ δημιουργία τέτοιου σχεδίου. Τὰ κοντόρνα θᾶταν τέλεια σχεδιασμένα. Τὸ σχέδιο θᾶταν λαμπρὸ καὶ θᾶχε ἀκρίβεια καὶ ἀσφάλεια, ὅπως τὸ βλέπουμε καθαρὰ στὰ ζωγραφιστὰ ἀγγεῖα καὶ στὶς ζωγραφιστὲς στῆτες τῶν Παγασῶν. Ὁ 5ος καὶ ὁ 4ος αἰώνας ἔφτασαν βέβαια αὐτὴ τὴν κλασσικὴ τελειότητα καὶ τὴν ιδεολογικὴ ὁμορφιὰ τοῦ σχεδίου στὸ ἀνώτατο σημεῖο τῆς καθαρότητος, τῆς ἀκρίβειας, τῆς συμμετρίας καὶ τῆς κανονικότητος.

Συλλογίζομαι γιὰ τὸ χρῶμα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς πὼς ἄρχισαν ἀπὸ ἀρμονικοὺς καὶ γλυκοὺς χρωματισμοὺς σὲ πλακάτα, σχηματισμένα μὲ λίγα ἀπλὰ χρώματα. Αὐτὸ μᾶς βοηθοῦν νὰ τὸ προσέξουμε οἱ ζωγραφιὲς τῆς Τύρινθας, τῆς Κνωσοῦ, τῆς Φαιστοῦ, τῆς Ἀγίας Τριάδας

τῆς Κρήτης, ὅλες ἐργασίαι τῆς τρίτης χιλιετηρίδας πρὶν Χριστοῦ. Μπορεῖ καὶ παλιότερες ἀκόμα. Φαίνεται βέβαια πὼς κατόπι, καὶ προπάντων τὸν 5ο καὶ 4ο αἰώνα π. Χ., οἱ χρωματισμοὶ γίνανε πῶς λαμπροί, μὰ καὶ πῶς φυσικοί. Ὡστόσο τὰ χρώματα ἦταν ἀκόμα λιγοστὰ καὶ ἀπλὰ. Τὸ πέρασμα ὅμως τοῦ καιροῦ ἔφερε μεγαλύτερο πλοῦτο στὰ χρώματα. Κι αὐτὸ μποροῦμε νὰ τὸ ἰδοῦμε στὴν Ἑλληνικὴ Τέχνη, πὸν μεταφυτεύθηκε σὲ ἄλλα ἔργα στὴν Ἰταλία καὶ νὰ τὸ μελετήσουμε καὶ στὶς λεπτομέρειες στὶς τοιχογραφίαι τῆς Πομπηίας.

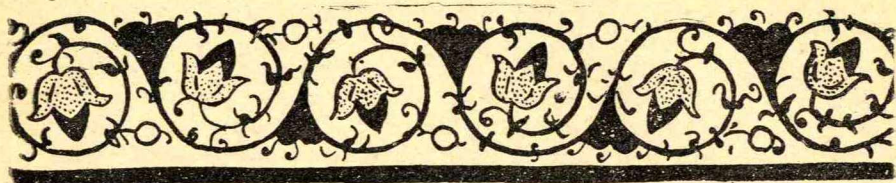
Συλλογίζομαι γιὰ τὴν προοπτικὴ τῆς ἀρχαίας ζωγραφικῆς πὼς ἦταν σχετικὰ ἀμελημένη. Τὸ πρῶτο ἐπίπεδο ἔπαιζεν ὄλο τὸ ρόλο στὸ ἔργο. Οὔτε στὴν Κρητικὴ Μινωϊκὴ ζωγραφικὴ, οὔτε στὶς ζωγραφίαι τῶν ἀγγείων καὶ τῶν στηλῶν τῶν Παγασῶν ὑπάρχει βάθος. Ἀλλάκερες βρίσκονται στὸ πρῶτο πλάνο. Τὸ ἔδαφος εἶναι μιὰ οριζόντια γραμμὴ. Τὰ κορμὰ ὅμως τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων πολλὲς φορὲς μὲ πολλὴ τέχνη φαίνονται τὸ ἓνα πίσω ἀπ' τ' ἄλλο. Τάχα ὅμως ἀργότερα, ἢ εἰδικότερα στὶς φορητὲς εἰκόνες, ἢ ζωγραφικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων μὴν ἀπόχτησε τελειότερη προοπτικὴ; Κι αὐτὸ δὲν φαίνεται τόσο πιθανό, γιὰτι ἀκόμα καὶ στὶς Πομπηιακὲς τοιχογραφίαι ἢ προοπτικὴ εἶναι ἀτελέστατη, ἂν καὶ τὸ χρῶμα προχώρησε σὲ νέες ποικιλίες.

Συλλογίζομαι πὼς τὸν ὄγκο οἱ ἀρχαῖοι ζωγράφοι τοῦ 5ου καὶ τοῦ 4ου αἰώνα π. Χ. θᾶ τὸν ἔδωκαν καλλίτερα ἀπὸ τοὺς τοιχογράφους τῆς Μινωϊκῆς ἐποχῆς τῆς Κρήτης. Μᾶς πληροφοροῦν ἔξαφνα οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς πὼς ὁ Ἀπολλόδωρος ἦταν καὶ «σκιογράφος», δηλαδή ἔδινε τὴν πλαστικότητα τῶν ὄγκων μὲ τὴ σκιά καὶ παρουσίαζε τὴν εἰκόνα ἀναγλυφικὴ. Ὁ Ζεῦξις ὅμως, ὅπως ἀναφέρεται, ἦταν ἀνώτερος ἀκόμα στὸ πλάσιμο τῶν ὄγκων μὲ τὴ σκιά. Ἐτελειοποίησε αὐτὸ τὸν τρόπο τοῦ παρουσιάσματος τῶν ὄγκων, πὸν οἱ παλιότεροι Ἑλληνες ζωγράφοι δὲν τὸν εἴξεσαν καθόλου.

Συλλογίζομαι γιὰ τὴ συνθετικὴ δύναμη τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ζωγράφων πὼς θᾶταν ἀρκετὰ μεγάλη καὶ ἀξιοπρόσεχτη. Μιλοῦν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς γιὰ τὰ πολυπρόσωπα ἔργα τοῦ Παρράσιου, γιὰ τίς φανταστικὲς ζωγραφίαι του μυθολογικῶν ὄντων καὶ γιὰ τὸ παρουσίασμα ἀπὸ τὸν ἴδιο σκηνῶν τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Μᾶς περιγράφουν ἀκόμα πὼς καὶ ὁ Ζεῦξις, ὁ Ἀπελλῆς, ὁ Πρωτογένης καὶ ἄλλοι ἔκαναν ἔργα μὲ πολλὰ πρόσωπα, μὲ σύνθεση ὁραία καὶ γιομάτα χάρη καὶ ζωῆ.

Συλλογίζομαι πὼς ἡ Ἑλληνικὴ ζωγραφικὴ ἐξακολουθοῦσεν ὁμαλὰ τὴν ἐξέλιξή της καὶ στὸς ἑλληνιστικοὺς χρόνους, δηλαδή κατόπι ἀπὸ τὸν Μέγ' Ἀλέξανδρο. Μᾶς μιλοῦν οἱ συγγραφεῖς γιὰ τὸν Ἀντίφιλο πὸν ἔκανε καὶ γελοιογραφίαι στὰ ταμπλό του. Ἡ γελοιογραφία ὅμως ἔξερουμε πὼς ὑπῆρχε καὶ πρὶν σὲ ζωγραφίαι ἀγγείων. Ἐπειτα ἡ ἑλληνιστικὴ ἐποχὴ ἐδημιούργησε ὀμοιογραφίαι καὶ τοπία μέσα στὰ ταμπλό. Τέλος παρουσίασε τὴν πῶς πλούσια μορφή τῆς ζωγραφικῆς της στὶς τοιχογραφίαι τῆς Πομπηίας καὶ στ' ἀφθονὰ ψηφιδωτὰ, πὸν σκόρπισε σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰταλία.

Συλλογίζομαι συμπερασματικὰ πὼς ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ ζωγραφικὴ εἶχε δικὸ τῆς χαραχτήρα, δικὰ της προτερήματα καὶ πὼς, μ' ὄλο πὸν ἔχουμε σήμερα λίγα δικὰ της ἔργα, μποροῦμε νὰ νοιώσουμε τὸν ἐξαιρετικὸ χαραχτήρα της καὶ τὴν προσπάθειά της νὰ ἐξιδανικεῦει τὴν ἐμφάνιση τῆς ζωῆς, μέσα στὸ ἑλληνικὸ χρῶμα καὶ στὸ ἑλληνικὸ φῶς.

Σπῦρος Τζουβέλης

ΠΟΥΛΙ ΔΥΣΚΟΛΟΖΥΓΩΤΟ

Πόσο πολὺ θὰ πόνεσες ἀγάπη μου
σὲ χρόνια ἄλλοτινὰ καὶ περασμένα
καὶ γίνηκε ἡ καρδιά σου ἔτσι περήφανη
καὶ γίνηκε πικρὴ τόσο γιὰ μένα.

Πόσο πολὺ θὰ χάρηκες ἀγάπη μου
πὸν τώρα, ὅποια χαρὰ καὶ νὰ σοῦ δώσω,
τὸ γέλιο σου πουλὶ δυσκολοζύγωτο
καὶ φτερουγάει προτοῦ νὰ τὸ σκλαβώσω.

ΑΛΛΑΤΑ

Τῆς φαντασίας δὲν εἶσαι ἀνάερο γέννημα,
διάφανος στίχος, μουσικὴ τῆς ρίμας
κι' ἄς σ' ἔφερε ποιητὴς μὲ τὴν ἀγάπη του
ἀπὸ τὸ χάος τοῦ ἀνύπαρκτου στὴ γῆ μας.

Μὰ ἐσύ^ο σαι ζωντανὴ κι' ἀληθινότερη,
μιὰ στάλα σάρκα ροδαλὴ πὸν θάλλει
φανταχτερὴ κι' ὠραία μέσα στὰ θαύματα
κι' ἀπὸ τίς Τέχνες πióτερο μεγάλῃ.

ΦΩΣ

Σ^ο ὄλο τὸ κάμπο πέρα ὡς πέρα
χρυσὰ σπιθίζουσε λιθάρια,
ἄστραψε κι' ἔλουσε καθάρια
τὰ στήθια τῆς στὸ φῶς ἡ μέρα.

Μπάλσαμο χύνουν στὸν ἀγέρα
καὶ τὰ ξανθὰ μοσκοθυμάρια,
σ' ἀγροὺς τὰ κέντησεν ἀνάρια
νεράϊδα κάποια χρυσοχέρα.

Τρεκλᾶς ψυχὴ μου ἐρωτεμένη,
σὰν πεταλούδα γητεμένη
ἀπὸ τοῦ ἡλιοῦ τὸ λαῦρο μάτι.

Σὰ λουλουδόγυρη φλογάτη
στὰ οὐράνια πλάτη σ' ἔχει φέρει
καὶ σὲ σκορπάει τὸ προῶ ἀγέρι...

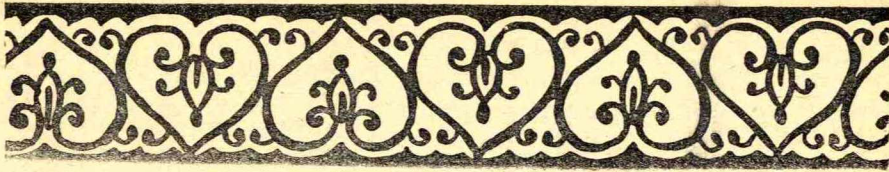
ΣΤΟ ΟΡΟΣ ΤΩΝ ΕΛΑΙΩΝ

Κύριε, διπλώθηκε ἡ καρδιά μου καὶ πονεῖ
καὶ τὸ πικρὸ ποτήρι δὲν τὸ θέλει...
Κύριε, ὁ ἀγώνας τὴν καρδιά μου τυρρανεῖ.

Τὸ ξέρεις πὼς ἀνθρώθηκα κοντὰ σου
κι' ἄλλο δὲν ἀποθύμησα παρὰ νάρθει ὁ καιρὸς
νὰ κάμω τὸ μεγάλο θέλημά σου.

Ἔρχονται οἱ ὄχλοι. Τοὺς ἀκῶ. Θὰ φτάσουν Θεέ μου
καὶ ξαφνικὰ δὲν εἶμαι δυνατός,
δὲν εἶχα τὴν ἀπόφαση ποτέ μου.

Κι' ὡς μὲ δαυλοὺς ὁ Γιούδας μὲ σιμώνει
δὲ βλέπω πιά, δὲ βλέπω πιά, δὲ βλέπω πιά
κι' εἶνε ἡ καρδιά μου δίβουλη καὶ μόνῃ.

Γεράσιμος Γρηγόρης

Ἦ ΤΑΝ Ἦ ΕΠΙ ΤΑΣ

Πάνω ἀπ' τὶς μονχλιασμένες στέγες τῆς μικρῆς πολιτείας διαβαίνουν ξυστὰ τῆς συννεφιάς τὰ κουρέλια. Τὰ πλατανόφυλλα στροβιλίζονταν στὸν ἀέρα καὶ κολλοῦσαν κίτρινες μούντζες στὸ λασπωμένο δρόμο. Ἄνεμος ἀμφίβολος λοξόστριβε δῶ κεῖ μέσ' στὰ στενορύμια κι' ἦταν τὸ πρῶτὸν σπιτὸ πολὺ καὶ φορτωμένο.

—Στὸ Γαρμπῆ τὸ γυρίζει... συμπέρανε ὁ Χατζῆ-Θωμᾶς δσμίζοντας τὸν ἀέρα.

Βάδιζε μὲ τὰ χέρια στὶς τσέπες τῆς μακριᾶς ἄβολης πατατούκας του ποὺ τὸν ἔκανε πῶς κοντούλη, κρατοῦσε κάτω ἀπ' τὴ μασχάλη του ἓνα δέμα καὶ κάθε πού συναντοῦσε λασπόλακκο, τὸν ἀναμετροῦσε μὲ τὰ μυωπικὰ γυαλιὰ του σκυφτός, ἔβγαζε ἀπ' τὴν τσέπη του τὸ ἐλεύθερο χέρι καὶ μ' ἓνα «χόπ» πηδοῦσε πέρα.

—Γαρμπῆς, γαρμπῆς... μονολόγησε ξανά.

Πολὺ τοῦ ἄρεσε νὰ ξεδιαλέει τοὺς καιροὺς—χωρὶς νᾶναι ἢ δουλειὰ του—τὸ μετεωρολόγο παρᾶσταινε, ἦταν τὸ βίτσιο του, καὶ κάθε πού μιλοῦσε γιὰ τέτοια ἐνωθε μέσα του κρυφὰ νὰ ψηλώνει ὡς τ' ἀνάστημα κεινῶν τῶν ἀντρειωμένων ναυτικῶν ποὺ τοὺς ἔβλεπε τότε κάτω στὸ λιμάνι νὰ ἀναμετροῦνε τοὺς ἀνέμους καὶ τὶς ἀλλαξοκαιριῆς μὲ μιὰ ματιά. Δὲν εἶναι λίγο πράμα νὰ νταραβερίζεσαι μὲ τοῦτα τὰ μεγάλα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης, νὰ ξαίρεις τὰ χούγια τους, νὰ τὰ καβαλλᾶς μέσ' στὴν ἀντάρα καὶ στὸν τάραχο, ἀντρειωμένους ναυτικός, νὰ διαπερνᾶς ἀπ' τὴν μιὰν ἄκρη τῆς θάλασσας στὴν ἄλλη μ' ἓνα ξυλάμενο.

—«Χόπ»... Πῆδησε τρίτο λασπόλακκο ὁ Χατζῆ-Θωμᾶς, μὰ πλατσάρισε ἢ φτέρνα του στὰ νερὰ—ἐνωσε μιὰ κρυάδα στὸ πατζάκι του κι' ὄλος τρεμούλιασε καὶ ταρνανίστηκε γιατί κι' ἡ ὕγρασία πολλὴ ἦταν κι' ὡς τὸ κόκκαλο περόνιαζε.

Κατηφόρησε στὸ καλντερίμι σὰν τὸ βῶδι ποὺ πάει στὸ σταῦλο. Εἶχε κι' ὄλας προκαταβολικὰ μέσ' στὸ στομάχι του τὴ χλιαρὴ γλύκα τοῦ τσαγιοῦ ποὺ θᾶπινε στὸ καφενεδάκι τοῦ γέρο-Τζόρα.

Ἔχει ὁ θεὸς γιὰ σήμερα. Εἶχε τὴν προαίστησή πὼς μιὰ καλὴ δουλειὰ θὰ τοῦπεφτε. Κροτάλισε τὶς τρισήμισι δραχμὲς στὴν τσέπη του. Κάτω

στὰ γύφτικα ἀκούστηκαν καθαρὰ τὰ τσαμασφύρια νὰ κελαιδᾶνε χαρούμενα κι' ἀπὸ πέρα οἱ καμπάνες τοῦ Ἄη-Δημήτρη ἀμόλαγαν τὰ λυπητερά τους καμπανίσματα σὲ μακριὰ ἀπὸ ἕνα κύματα. Οἱ εὐκάλυπτοι σουρομαδιόνταν μὲ τὸν ἀέρα, χτυπιόνταν στοὺς βρωμότοιχους τοῦ παλιοῦ κάστρου καὶ πέρα ἢ λίμνη ἀνακατεῦνταν κουκουτιασμένη καὶ λερῆ.

* *

Ὁ Χατζῆ-Θωμᾶς, πάτησε τὸ μάνταλο τῆς πόρτας. Τὴν ἀνοιξε ὅπως ἤξερε νὰ μὴν γρατσουνάει στὸ πλακόστρωτο καὶ μπῆκε. Μὰ καθὼς πιάστηκε τὸ μανίκι του σὲ μιὰ πρόκα, κι' ἐπειδὴ καὶ τὸ χαρτόνι ποὺ βούλωνε τὸ σπασμένο τζαμιλίκι, μισοξηλώθηκε, κοντοστάθηκε λίγο ἀπὸ μέσα νὰ τὸ σωφιλιάσει ὅπως μπορούσε, νὰ μὴν ἀφίσει καὶ ζημιὰ πρῶτ' πρῶτ' στὸ ξένο μαγαζί.

—Καλημέρα, εἶπε χωρὶς νὰ ἰδεῖ κανέναν. Γαρμπῆς, γαρμπῆς...

—Κλείσε, !... ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ γέρο-Τζόρα ποὺ στὸ ἀπομέσα σκοτεινὸ παραπέτο, ἔσιαζε τὴ φουφοῦ του.

—Κλείσε, εἶπα, ποὺ νὰ κλείσει ὁ λάκκος σου!... ξαναφώναξε πειραχτικά ὁ γέρος, καθὼς ἀναγνώριζε τὸ Χατζῆ-Θωμᾶ ἀπὸ τὰ σκοτεινά, μὲ τὰ γαλανὰ του μάτια ποὺ γυαλίζαν σὰν τῆς γάτας.

—Φχαριστῶ γιὰ τὴν εὐχὴ. Νὰ κλείσει ὁ λάκκος μου νὰ μὴν μπῶ μέσα... Κ' ἔξ' ἄλλου γέρο γρουσουζῆ, πρῶτα λέει «καλημέρα» ὁ κόσμος κι' ὕστερα παίρνει τὸ μαγγάλι ἀπὸ ἔξω καὶ τὸ βάζει μέσα πρὶν χωνέψει ὀλότελα.

—Ἔ, τί κάθεσαι, τὸ λοιπόν;

—Δὲν κάθομαι... Χτύπησε τὶς παλάμες κ' ἔτρεξε νὰ φέρει τὸ μαγγάλι ποῦξε πιά λουλουδίσει. Χαιρόταν ὁ Χατζῆ-Θωμᾶς νὰ κάνει μικροδουλειὲς σὲ γνωστούς καὶ ἀγνωστούς. Ἦξερε καὶ τὰ χωρατατζίδικα. Κι' οὔτε τὸν ἔθιγαν τὰ πειράγματα.

Δὲ βαριέσαι... Κάνε τὸ καλὸ καὶ οἷχ' το στὸ γιὰλό. Ἔτσι ἦταν φτιαγμένος. Κι' ὁ γέρος καλὸς—μὰ φωνακλᾶς καὶ γκορνιάρης κομμάτι. Νευρικός. Δὲ βαριέσαι. Ὅλος ὁ κόσμος καλὸς εἶναι... Μερὰκι τοῦρθε, μέσα του μιὰ γλυκεῖα χαρούλα ἀνάλυωνε, καθὼς εἶχε μπροστὰ του τὸ λουλουδιμένο μαγγάλι κι' ἀναρροφοῦσε μ' ὄλες τὶς ἄκρες τοῦ κορμιοῦ του τὸ μελένιο τοῦ θάλπος. «Ὁχ μάνα μου!...» Ὁμορφα εἶν' ὄλα καὶ κάτω ἀπ' τὰ κουρέλια καθαρὰ καὶ ὁμορφα... Κι' ἔτοιμος ἦταν νὰ κλάψει ὁ Χατζῆ-Θωμᾶς, νὰ δακρῶσει ἀπ' τὴν ψιλὴ ἀόρατη κάρνια ταῦ μαγγαλιοῦ βέβαια, ὄχι πὼς ἢ καρδιά του ἦτανε δὰ καὶ τόσο ἀχαμνή. Ἦτανε κι' ὄλας ἢ στάση ποῦξε πάρε μπροστὰ σὲ κείνη τὴν τρεμουλιαστὴ ζεστοβολή, χωρὶς νὰ τὸ νιώθει, μὲ τὰ σκέλη ἀνοιχτά, τὴν ἀγκάλη ἀνοιχτή, τὶς παλάμες ἀνοιχτὲς, τὴν ψυχὴ ἀνοιχτή, νὰ παίρνει καὶ νὰ δίνει.

Μισόκλεισε τὰ μάτια πίσω ἀπ' τοὺς μυωπικοὺς φακοὺς τῶν γυαλιῶν του κι' ἀπολάβαινε τὴν ἀπονήρευτὴ ἡδονὴ τῆς ζέστας, ὥσπου ἢ σταγόνα ποῦτρεμε στὴν ἄκρη τῆς καμπορωτῆς του μύτης χτύπησε στὸ χέρι του.

—Ἐἰ Χατζῆ, ξύπνα καὶ τραβήξου.

Ὁ γέρος ἔσιαζε τὰ τραπεζάκια.

Καὶ βέβαια ὁ Χατζῆς ξυπνάει καὶ τραβιέται λίγο. Βγάζει ἀπὸ τὴν τσέπη του καὶ τὴν κομμάτι τὸ ψωμί. Ἄς ἐτοιμάσει ὁ γέρος τὸ τσάι.

Ἐπάρχουν τρισήμισυ δραχμές.

Ἦρθε καὶ τὸ παιδί τοῦ καφενείου ὁ Μάρκος μὲ τὰ φουσακλιασμένα ἀπὸ τὶς χιονίστρες δάχτυλα—σπιθούρια γεμάτο τὸ πρόσωπο ἀπὸ τὰ πρῶτα ξουρίσματα. Μπῆκε κι' ἕνας χωριάτης, κάθισε διακριτικὰ σὲ μιὰν ἄκρη κι' ἐμπλέξε τὰ σκληρόπετσα δάχτυλα πάνω στὴν γκλίτσα. Παράγγειλε ἕνα καφέ καὶ μιὰ δραχμὴ τοιγάρα χύμα «ἂν ἔχει». «Πῶς! Ἐχει» λέει ὁ Μάρκος, καθὼς φορεῖ τὴν ἀλατζένια ποδιά του.

Ὁ δρόμος ἦταν πέρασμα τῶν χωρικῶν. Τοὺς περιποιοῦσαν ὁ γέρο-Τζόρας, πελάτες ἦτανε. Εἶχε κιόλας μιὰ μόντρα μὲ κᾶτι καραμέλλες, κορδελίτσες, χαρτοφάκελλα καὶ τέτοια. Τοὺς ἄφινε νὰ δένουν καὶ τὰ ζωντανά τους καμιά φορὰ στὴν κολόνα. Μόνο νὰ μὴ πολυκάθονται μῆτε νὰ ζυγώνουν κατὰ τὸν κύρ - Ἀνέστη γιατί αὐτὸς γκρινιάρης ἄνθρωπος ἦτανε, δὲν τῷχε σὲ τίποτα νὰ φωνάζει τοὺς χωροφυλάκους, ὅτι παρανόμως στέκουν τὰ ὑποζύγια ἐνώπιον καθὼς πρέπει μαγαζιῶν, καὶ βρωμίζουν μὲ καβαλίνες Ἄλλη ἦτανε ἡ πελατεία αὐτουνοῦ. Μεγάλο τὸ μαγαζί του ἀπέναντι στὸ παλιὸ χτίριο μὲ τὶς θολωτὲς καμάρες τῆ σκοτεινὴ στοὰ καὶ τῆ βιτρίνα κολητῆ στὸν ἀσπρισμένο τοῖχο μὲ σολοδέσματα τσάντες καὶ ζωγραφιστὲς βαλίτσες. «Ἀνέστης Σπαγγῆς. Εἶδη ταξιδίου καὶ κηδειῶν» ἔγραφε. Γιατὶ καὶ νεκροκάσες προμήθευε τὸ μαγαζί, ὁ ἄνθρωπος μοροῦσε νὰ ἐφοδιάσει τοὺς πελάτες του μὲ τ' ἀπαραίτητα γιὰ ἕνα ταξίδι μικρὸ, μεγάλο ἢ καὶ αἰώνιο.

* *

Κεῖνο τὸ πρωὶ ὁ κύρ - Ἀνέστης σεκλετισμένος ἦτανε κι' ἀνήσυχος. Ἐβγαίνε κάθε τόσο ἀπὸ τῆ σκοτεινὴ στοὰ, κοίταζε πάνω—κάτω καὶ ξανάμπαινε σκυφτός. Ἦτανε ψηλὸς πολὺ, μακρουλαίμης, σὰν ὄρνεο μὲ σαγόνια κι' αὐτὰ πεταγμένα, γκριζὰ μάτια πεταγμένα, μποβολωτά, μὲ μελανὰ σακουλιάσματα, δέσμα ἄχρὸ, χεῖλη στενά, σφιγμένα, σὰ μιὰ χαρακιά μὲ σουγιά, πάνω σὲ ζυμάρι.

—Κάτι θέλει τοῦτος μπάρμπα· Γιάννη, λέει ὁ Χατζῆ - Θωμᾶς καθὼς τὸν βλέπει νὰ μπαινοβγαίνει.

—Γιὰ ρῶτα τον, βρέ, ἔκανε μιὰ χειρονομία ὁ Γιάννης - Τζόρας στὸ Μάρκο.

Τὸ παιδί βγήκε καὶ φώναξε τὸν κύρ - Ἀνέστη ἂν θέλει τσάι. Ἐκεῖνος ἔκανε «ὄχι» μὲ τὴν παλάμη του, χωρὶς νὰ ξηλώσει τὰ χεῖλη καὶ πάλι κοίταξε μιὰ πάνω κατὰ τὸ ρολοῖ τῆς Δημοχρίας, καὶ μιὰ κάτω σὰν κάποιον νὰ περιμένε.

Ἡ νέα γυναίκα, μιὰ χωριάτισσα ποῦταν ἀκουμπισμένη ἐκεῖ στὸν τοῖχο ἀντίκρου, σήκωσε κι' αὐτὴ τὰ μεγάλα τῆς μάτια πρὸς τὰ πάνω. Τὸν καιρὸ θὰ ξέταζε.

Ἴσως περιμένε τὸ χωριάτη ποῦπινε τὸν καφέ του. Οἱ γυναῖκες δὲν μπαίνουν στὰ καφενεῖα. Θὰ κούωνε κι' ἦταν ὡρὴ πολὺ μὰ δὲ φαινόταν νὰ στενοχωριέται. Καθὼς τὴν ἔβλεπε πίσω ἀπ' τὸ τζάμι ὁ Χατζῆ - Θωμᾶς βανόταν νὰ μαντέψει τὶς σκέψεις τῆς. Ὁ ἀέρας κολλοῦσε τὸ μακρὸ φουστάνι τῆς, τὸ χτυποῦσε νὰ παλαμίζει τῆ γάμπα τῆς, τὰ ξερόφυλλα χορεύαν στὰ πόδια τῆς, χρυσοκόκκινα σὰ τῆ φωτιά τοῦ μαγαλιοῦ. Ἄς ἦταν

ν' ἀνάψουν κι' αὐτά, ἄς τῆ ζεστάνουν ὡς ἀπάνω, νὰ φύγουν οἱ στάχτες ἀπὸ τὸ ζωντανό σου τὸ μαγγάλι, —θεέ μου, συχώρεσέ με, μὰ νὰ μὴν ὑποφέρουν, λέω, τὰ πλάσματά σου... Ἐτριψε τὰ χεῖρια του ὁ Χατζῆς, τ' ἄνοιξε ἀπότομα σὰ νᾶθελε ν' ἀγκαλιάσει τὸ μαγγάλι, νὰ δομήσει.

Ἄνοιξε πάλι ἡ πόρτα, σκούζοντας, γδέρνοντας τὸ πλακόστρωτο. Μπῆκε ὁ Βαγγέλης, ὁ χασάπης, ψηλός, μὲ τὰ χεῖρια μάγγικα χωμένα στὶς μπροστινὲς τσέπες τοῦ πανταλονιοῦ. ταρνανίζοντας τὴν κορμάρα του μ' ἀνασηκωμένο τὸ γιακά, ἀνασηκωμένα τὰ χεῖλη ἔτοιμα γιὰ σάχλες. Καὶ νά, πίσω του κι' ὁ γέρο Ζερβούλιας ὁ μεσίτης, μικρός, στεγνὸς φτενοπρόσωπος, χωματόχρωμος, ὅμως φρεσκοξοῦριστος, καλὰ κουμπωμένος.

—Ἀχα... ἔκανε ὁ Βαγγέλης μὲ τῆ φωνάρα του, στρίβοντας κατ' αὐτόν... Βρέ Ζερβούλια; ἐσὺ θὰ ξέρεις: Γιὰ ποιὸν βαρᾶν οἱ καμπάνες;

Ἄλοι τεντώθηκαν κατ' αὐτὸν «ποῦ ἤξερε».

—Μὲ ρωτᾶτε ποιὸς πέθανε; (ἔσκυψε λίγο) Χμ... θὰ σᾶς πῶ: Πέθανε ὁ καῦμένος ὁ Χοντροτζανῆς.

—Ὁ Τζανῆς ὁ Λαδᾶς;

—Ναῖσκε, ἀφεντάδες μου.

—Μά, καλά, αὐτὸς εἶχε λεφτά!... ἔκανε χαζὰ ὁ γέρο Τζόρας.

Γύρισε, μὲ μιὰ ματιὰ του εἰρωνικῆ, τὸν γλυκομάλωσε, ὁ Ζερβούλιας.

—Ἦρθε ἡ ὥρα του, εἶπε. Τί νὰ γίνει; Ἐδῶ πάνε κὰν καὶ κὰν. Μητροπολιτάδες βασιλιάδες... Δὲ ρωτᾶει.

—Δὲν ἦταν καὶ μεγάλος.

—Τᾶχε δὲν τᾶχε τὰ ἐξῆντα.

—Καὶ καλοπερασμένος ἄνθρωπος.

—Καλοθρεμμένος.

—Βρέ, βρέ... τίποτα δὲν εἶμαστε... Τίποτα...

Ἐτριψε τὶς παλάμες του ὁ Χατζῆς, τίναξε τὶς πλάτες του νὰ διαλύσει μιὰ μικρὴ κρυάδα κι' ἔσκυψε ξανά στὴ γλύκα τοῦ μαγαλιοῦ, μιὰ ποῦχε βγάλει κι' ἕνα συμπέρασμα ἀπὸ τοῦτο τὸ καινούργιο χαμπέρι τῆς ἡμέρας. «Κι' αὐτὸς μὲ τὰ πολλά... τὸ ζήτημα εἶναι ὅσο ζεῖς... ὅσο ἀξίζει τοῦτο τὸ μαγγάλι...» κι' ἔτριψε τὴ ματιὰ του πέρα στὴ νέα γυναίκα ποῦχε τὰ χεῖρια κάτω ἀπὸ τὴν ποδιά τῆς, γιατί κούωνε καὶ γιατί τὰ κίτρινα ξερόφυλλα χορεύαν κάτω ἀπ' τὸ φουστάνι τῆς. Κι' ὅσο τὴν κοίταζε μέσα ἀπ' τὴ θολάδα τῶν γυαλιῶν του, τόσο χόρευαν μέσα στὸ μυαλό του τὰ ξερόφυλλα κι' ὁ θάνατος κι' ἡ ζέση καὶ τὰ σκουλήκια κι' ἡ χόβολη κάτω ἀπ' τὸ φουστάνι καὶ τὰ μυγδαλωτά μάτια κι' ἡ συγγενιά, ὅλα χορεύαν κι' ἔλεγε μόνος «βρέ, βρέ τίποτα δὲν εἶμαστε... Καὶ ποῦ ζοῦμε...»

* *

—Νάτα μας! Δὲ σοῦ λέω γώ; Σεντούκι!... ἀκούστηκε ἡ φωνάρα τοῦ Βαγγέλη. Ἀνασκωμένος πίσω ἀπ' τὸ τζάμι κοίταξε κι' ἔδειχνε πέρα.

—Βρέ, καὶ τί πράμα. Αὐτὸ θὰ πεῖ νὰ τᾶχεις. Καρδιά θάνα.

Ὁ Κύρ - Ἀνέστης ὁ Σπαγγῆς ἀντίκρου μὲ τὸν ὑπάλληλό του ἔβγαξε τὴν νεκροκάσσα στὸ ὑπόστεγο. Σὰν τὴν ἀκούμπησε προσεχτικὰ, τίναξε κᾶτι χώματα ἀπὸ τὸ μανίκι του, ἔσιαξε τῆ γραβάτα του λαστιχάρωντας τὸ μακρὸ

λαιμό του, τὰ χεῖλη του. Φαινόταν ἐνοχλημένος πολὺ πού ζορίστηκε. Κάτι μίλησε μὲ τὸν ὑπάλληλό του κι' ἔδειξε κατὰ τὸ καφεενεδάκι.

—Ὁ Μάρκος ποῦταν ἔξω μῆκε.

—Χατζῆ-Θωμᾶ, λέει, ἐσένα ζητᾶνε.

—Ἄντε, Χατζῆ, σοῦφεξε, πάλι, πρωτὶ-πρωτὶ τὸ μπαχτοῖσι.

Ὁ Χατζῆς κατάλαβε. Ἡ δουλειά του ἦταν. Χωρὶς νὰ μιλήσει τραβῆξε ἀπέναντι. Κοζῆρισε τὰ πέζα τῆς νεκροκάσας. Ἦταν πράμα βαρὺ, μὲ ἀσημένιες χερολαβές και πόμολα. Κάτι συζήτησε μὲ τὸν ἄλλον, ξεδίπλωσε τὸ τσουβάλι και τῷριξε στὴν πλάτη. Ἐσκυψε κοντὰ στὸ σκαλοπάτι. Προσεχτικὰ ἔγειραν τὸ φορτίο ἀποπάνω του, τὸ ἀκούμπησαν στὴ ράχη του. Πῆρε ἓνα βῆμα κλονισμένο ὁ Χατζῆς, τὸ σεντούκι παλαντζάρησε στὸν ἀέρα μὰ δὲ βροῆκε τὰ πέζα του. Στραβόγειρε. Κι' ὁ Σπαγγῆς τεντώθηκε νὰ τὸ σιάξει. Τίποτα. Ὁ φορτωμένος δὲν μποροῦσε νὰ ἰσοδρομῆσει μὲ τὸ φορτίο του. Ἐστριψε πλώρη στὸν ἀνεμο κατὰ τὸν ἀνήφορο. Χειρότερα.

—Ἄσ'την ἄσ'την! Σιγά...

Τὴν ἀκούμπησε ὄρθια στὸ σκαλοπάτι. Ὁ μεταλλικὸς σταυρὸς ἔλαμψε ὀλοκαίνουρογος στὴ μέση τοῦ καλαμποῦ. Ἡ χωριάτισσα σάλειψε ἀπὸ τὴ θέση της. Ἄλλαξε πόδι ὀρθοστασίας και σταυροκοπήθηκε.

Τὸ ἀφεντικὸ μάλανε τώρα φανερὰ τὸν ἀδέξιο βαστάζο.

—Θὰ μπορέσεις νὰ τὴν πᾶς, ἀνθρωπέ μου; Ναί, ἢ ὄχι.

Διαμαρτύρονταν ὁ ἄλλος χωρὶς ν' ἀκούγεται, τὰ μακρὰ του χέρια κουνιόταν ἀδέξια σὰ σπασμένα φτερούγια... Καὶ νά, σὲ μιὰ στιγμή ἀνοιξε ὀλότελα τὰ χέρια του αὐτά. Κάτι σὰν πείσμα τὸν ἔπασσε. Ὁρμησε και ἀγκάλιασε τὴ νεκροκάσα. Μ' ὄλα τὰ ζόρια του σφίχτηκε. Τὴ σήκωσε στὸν ἀέρα και γύρισε κατὰ τὸν κατήφορο. Τὸ ξαναμμένο πρόσωπό του εἶχε πάρει τὴν ἀγρία ἐκφραση τοῦ ἀνθρώπου ποῦναι πιά ἀποφασισμένος νὰ βγεῖ πάνω ἀπ' τὴ μοίρα του. Δὲ θᾶκανε πίσω. Πῆρε ἓνα βῆμα μπρός, ἐνάντια στὸν ἀνεμο πρὸς τὸ μέρος τῆς γυναίκας βηματίσε. «Τρελλὸς εἶναι; ποῦ πάει; τί θὰ κάνει;». Ὁ ὄγκος τῆς νεκροκάσας ταλαντεύτηκε ψηλὰ πάνω ἀπ' τὰ κοντακιανὰ ποδάκια τοῦ ἀνθρωπάκου. Στὸ τρίτο κιάλας βῆμα ἢ παλιαρβύλα γλύστρησε στὸ κατηφορικὸ λιθόστρωτο. Ἐνα «γκοῦχ» ἀκούστηκε καθὼς σαβαλιάστηκε ὁ Χατζῆς ἀνάσκελα μὲ τὸ ἀντικέφαλο στὸ κοφτερὸ τὸ σκαλοπάτι, καθὼς μὲ γδοῦπο ὑπόκωφο βρόντησε ἀπὸ πάνω του τὸ κρῦο φορτίο.

Πετάχτηκαν ἀπὸ τὸ καφεενεδάκι οἱ ἄλλοι. Τινάχτηκαν ψηλὰ τοῦ κῆρ Σπαγγῆ τὰ κοκκαλιάρικα τὰ χέρια τὸ γκριζο τοῦ τσουλούφι κι' ἡ σβραχνή φωνή του, ψηλά: «Ἀνάθεμά τὴν ὦρα! θὰ μοῦ σπάσεις τὸ σεντούκι». Κι' ἔτριξε νὰ τὸ πασπατέψει ἐκεῖ στὴν κώχη πού μιὰ φλέτζα ξύλου ξεπετάχτηκε.

—Ἀχ! ἄχ!... ἔκανε, τί ἔπαθα μὲ σένα, ἀνάθεμά σε.

—Πάψε βρὲ ἀδερφέ! Ἐδῶ ὁ ἀνθρωπος σπατσάρησε και σύ... Ἐμπήξε τὴ φωνάρα του ὁ Βαγγέλης.

Ἀνασηκώσαν τὸν πεσμένο. Ψευτοσάλευε λίγο, τὸν κουνούσαν. Δὲ συνέρχονταν «Λίγο νερὸ βρὲ». Τὸν εἶχαν πάρει τὰ αἵματα στὸ σβέρκο και μιὰ κορδελίτσα κόκκινη κατηφοροῦσε ἀπὸ τῶνα του ρουθούνη πρὸς τὸ στόμα.

—Λιποθυμιά.

—Διάσειση, ὁ ἀνθρωπος.

—Βρὲ ἐδῶ εἶν' ἄσχημα. Στὸν ἀντικέφαλο χτύπησε.

Ὁ Ζερβούλιας κούνησε τὸ κεφάλι του.

—Ἀντικέφαλο, μοῦ λές; Πάει αὐτός, πάει.

—Ἐνα γιατρό, βρὲ παιδιά.

—Τί γιατρό μοῦ λές;

Μαζεύτηκαν κι' ἄλλοι περίεργοι. Κι' ἡ γυναίκα ζύγωσε νὰ ἰδεῖ. Ἐκανετὸ σταυρὸ της κι' ἔφυγε πιδ ὠχρή, κρύβοντας τὰ μάτια σὰν νᾶκλαιγε.

—Νὰ τὸν πᾶμε καλλίτερα στὸ φαρμακεῖο.

—Ναί. Βάλτε τον στὸ σεντούκι.

—Γρήγορα. Σταθῆτε βρὲ παιδιά.

—Σιγά... Μὴν τὸν διπλώνετε τὸν ἀνθρωπο.

—Ψηλὰ τὸ κεφάλι.

—Ὅχι, πρὸς θεοῦ, κάτω τὸ κεφάλι.

—Ἐξυπνάδες μᾶς πουλάς, ρὲ φίλε. Αἵμοραγία εἶν' αὐτή.

—Εἶσαι βλάκας. Λιποθυμιά. Δὲ βλέπεις;

Μαλῶναν κιάλας τώρα ἀποπάνω του, κοντεῦαν νᾶρθουν και στὰ χέρια ἐρεθισμένοι.

—Κάντε πέρα... Μῆκε στὴ μέση ὁ Βαγγέλης μὲ τις χεροῦκλες του σπρώχνοντάς τους. Φέρετε τὸ σεντούκι... Ἐτσι ξαπλώστε τον ἀπάνω. Σιγά. Ἐτσι.

—Πιάσε σὺ ἀπὸ κεῖ.

—...Τὸ σεντούκι μου, τὸ σεντούκι μου... Μοῦ τὸ λερώσατε αἵματα...

Οὔρλιαζε ὁ μαγαζάτορας.

—Πάψε σύ! Τραβήξου πέρα... Τὸν σκότωσε τὸν ἀνθρωπο... σκέπασε ὄλους ἢ φωνάρα τοῦ Βαγγέλη.

—Ἐγὼ, ἐγὼ!... Διαμαρτυρόταν ὁ ἄλλος ἐνῶ τὸν ἐκρατοῦσαν νὰ μὴν ὀρμήσει, και χτυπηθεῖ μὲ τὸ Βαγγέλη, ὁ ψηλέας, κι' ἔχουμε ἄλλα ντροβάλα. Κ' ἄφριζε και ἔσκουζε σὰ χήρα πού στηθοδέρονεται «τὸ σεντούκι μου!... Κι' ἄλλοι γελοῦσαν κι' ἄλλοι ἀγρίευσαν και χειρονομοῦσαν, γνωστοὶ κι' ἄγνωστοι και περαστικοί, κουβαριασμένοι και γειτόνοι ἀπ' τὰ παράθυρα. Και γινόταν, τέλος πάντων, ἓνα σούσουρο κι' ἓνας σαματᾶς ποῦχε πολλὴ χάζεψη κεῖνο τὸ πρωτὶ μέσ' στὸν ἀέρα.

Ὅμως ὁ Χατζῆς ἦταν τώρα ξαπλωμένος, ἤσυχος, καθὼς τὸν ἀνεβάζαν τέσσαροι στὸ καλντερίμι. Ἦσυχος και βολεμένος μιὰ χαρὰ μέσα σ' ἓνα σεντούκι πολὺ - πολὺ καθὼς πρέπει. Τοῦχαν βάλει μαξιλάρι τὸ τσουβάλι του. Χωρὶς γυαλιὰ τὰ μάτια του χαμηλωμένα τᾶχε σὰ νὰ παρακολουθοῦσε —ἀπὸ ψηλὰ αὐτὸς— τῶν ἀνθρώπων τὰ ντροβάλα ἐκεῖ κάτω σὰ νᾶλεγε: «βρὲ, βρὲ... τίποτα δὲν εἶσατε, τίποτα...» Σχεδὸν χαμογελοῦσε πρώτη του φορὰ, σὰ νικητῆς και τροπαιοῦχος, πάγαινε καμαρωτός.

Ἐνα πλατανόφυλλο στροβιλίστηκε ἀπὸ πάνω του, κόλλησε, χρυσὴ πεντάλφα στὸ στήθος του.

Πέρα οἱ εὐκάλυπτοι σουρομαδιόνταν και χτυπούσαν τοὺς βρωμότοιχους τοῦ κάστρου. Κι' ὕστερα οἱ σβιλᾶδες τοῦ ἀνέμου δυναμώσαν. Σκούξανε τὰ σύματα κι' οἱ κάργες ἄρχισαν ὄλες μαζί—κάτι σὰ χάχανο.

Τῶχε γυρίσει κι' ὄλας στὸ Γαρμπῆ.

Κώστας Π. Νεοτορίδης

Θρηνητικό

Ἄνοιξη ἀπώλειας

Ἄς ἔρθει

ἄς ἔρθει τὸ φεγγάρι ἀπόψε.

Ἄς βγεῖ νὰ φέξει τὴ λιωμένη σάρκα
πὺ ἀκόμα λεβεντιά σκορπάει κι' ἀθέρα.

Φλέβα ἀσημιὰ πὺ ξεδιψᾷ τὸν κάμπο
ὄργιο σιωπῆς κι' ἀσπράδα τῶν ἀγγέλων, ἔδγα,
πάνω ἀπ' τὸ Μπέλες ἔδγα κι' ἀργοπλέξου
μὲ τὰ μαδιά του βλέφαρα καὶ τὰ φευγάτα μάτια.

Ἦταν παιδί τοῦ Μάη τοῦ ἐρωτικοῦ.

Μέστωνε ἡ γῆ τὸ σῆμα γιὰ τὰ χεῖλια του καὶ τοὺς χυμοὺς
σύναζαν κοπελλιές γιὰ τὴν καρδιά του,
καὶ τ' ἄστρα ξαγρυπνοῦσαν στὸν ὕπνο του
κι' ἔδιναν τὰ φιλιὰ μὲ τὴ στοργὴ τῆς μάνας...

Ἔδγα λοιπόν, ποῦθε μακριὰ γυρνᾷς;

Νὰ κλάψεις ἔδγα στὰ χυτὰ μαλλιὰ
στὸ στέρονο του πὺ φύλιασαν τὰ φίδια,
τῆς ἀντρεισύνης τὰ ὄνειρα καὶ τὸ σοφὸ του θάρρος,
σκλάβδα του νᾶχει τὴ ζωὴ μὲ τὰ εἰκοστρία του χρόνια.

Στὰ δέντρα τοῦ Καμαρωτοῦ λαλοῦν τ' ἀηδόνια...

Φεύγουν οἱ νύχτες ξάστερες μὲ τοῦ Μαγιοῦ τὰ νιάτα
μὲ τὴ γοργάδα τοῦ ἀνεμοῦ καὶ τοῦ φτεροῦ τὴ χάρη...

Χειμωνιάτικο μοιρολόι

Εἶδα τὰ μάτια του ἕνα βράδι.

Μέσα στὸ φῶς πὺ θέρεινε τὸν ἴσκιο
εἶδα τὰ μάτια του ἕνα βράδι.

Γάζες λιωμένες στὰ αἱματὰ του.
Σύγνεφο πὺ ἔκρυβε τὸν ἥλιο
οἱ λευκὲς γάζες στὰ αἱματὰ του.

Ταχιά θε νᾶρθει τὸ καράδι.
Ἦπνο γαλήνιο φορτωμένο
ταχιά θε νᾶρθει τὸ καράδι.

Κι' ἡ μάνα του θ' ἀπλώνει τὸ σεντόνι.
«Γεῖρε νὰ κοιμηθεῖς καὶ πάει νὰ φέξει»...
Κι' ἡ μάνα του θ' ἀπλώνει τὸ σεντόνι.

Σιωπή... σιωπή... καὶ πάλι ἀπόψε
θὰ ξαγρυπνήσουν οἱ λαμπάδες.
Τὸ δίχως ἄλλο πάλι ἀπόψε.

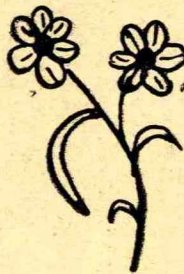
Καὶ θ' ἀρχινίσουν οἱ πηγές νὰ κλαῖνε
καὶ στὰ βουνὰ θὰ λιώνουνε τὰ χιόνια
ὅταν ἀρχίσουν οἱ πηγές νὰ κλαῖνε.

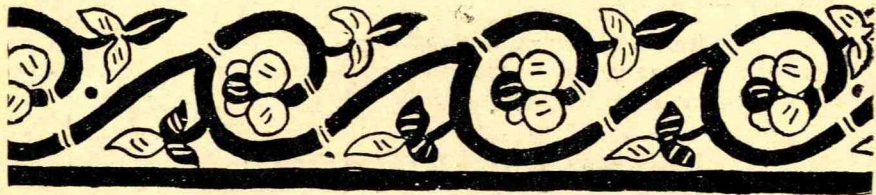
Εἶδα τὰ μάτια του ἕνα βράδι.
Μέσα στὸ φῶς πὺ θέρεινε τὸν ἴσκιο
εἶδα τὰ μάτια του ἕνα βράδι.

Μουγκάνιζαν τὰ βόδια στὸ λειμῶνα
καὶ τὰ κοκόρια ὀρθῶναν τὸ λειρὶ τους
ὅταν μουγκάνιζαν τὰ βόδια στὸ λειμῶνα...

Σιωπή... σιωπή... κι' ἀργεὶ νὰ φτάσει ἡ μέρα...

Μοιρολογᾷ τ' ἀδέρφι τὸ χαμένο
στὸ δρόμο τὸν ἀστέρινο καὶ κλαίω
μὲ τοῦ χειμῶνα τὴ βροχὴ τῆς λεβεντιά του
πὺ σκέπασαν μὲ χῶμα καὶ βιαλέτες...

Κώστας Θρακιώτης

ΜΙΑ ΠΡΟΓΕΝΕΤΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΘΕΑΤΡΟΥ

Ο ΚΙΟΠΕΚ - ΜΠΕΗΣ ΚΑΙ Η ΤΟΤΕΜΙΚΗ ΤΟΥ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ

Μια λαϊκή γιορτή, το πανηγύρι, είναι ένα άδολο ξέσπασμα χαράς. Γεννιέται από μια φυσική και βιολογική ανάγκη του ανθρώπου, από μια έφεση να ξεφύγει απ' τα δεσμά της καθημερινότητας της ζωής, να σμίξει με τους διπλανούς του και να δοθεί δλόψυχα —μακριά από κάθε κοινωνική συμβατικότητα— στη χαρούμενη ατμόσφαιρα του γέλιου και της ξεγνοιασιάς. Από την άποψη αυτή, το λαϊκό πανηγύρι, εκφράζει και ικανοποιεί μια σύμφυτη κοινωνική ανάγκη του ατόμου και της ομάδας.

Στις ώρες της σχολής του ο δουλευτής, ύστερα απ' τόν κάματο της σκληρής δουλειάς, νοιώθει μέσα του να σκιρτά ο πόθος για γλέντι, να τó ρίζει δξω, για να ξεχάσει τή μιζέρια και τὰ βάσανά του.

Η Άνοιξη ιδιαίτερα φαίνεται πώς ξυπνάει τó γλυκό τούτον ίμερο κι όπως λέει ο Νίτσε στη «Γέννεση της τραγωδίας»: «κι έκανε τούς αρχέγονους ανθρώπους εύφρόσυνα να τραγουδάνε τούς ύμνους τους». Γι' αυτό δέν είναι καθόλου περίεργο πώς από τούς αρχαιότατους χρόνους ως σήμερα οί μεγαλύτερες γιορτές τών λαών και τὰ πανηγύρια γίνονται στην εποχή της Άνοιξης, «όπου ή άχαλίνωτη σαρκική έκλυση με τó θερμεμένο κύμα της ξεσπάει ποδοπατώντας κάθε κοινωνική σύμβαση».

Άλλωστε όλα συντείνουν για να δημιουργηθούν οί κατάλληλοι όροι. Είναι οί μέρες πού ο λαός κυρίως της ύπαιθρου, γιατί θά μιλήσουμε κυρίως γι' αυτόν, έχει τελειώσει τίσ βαρείες του δουλειές. Τέλειωσε ή σπορά. Τέλειωσε τó θέρος. Τέλειωσε κι ο τρύγος. Οί άποθήκες και τὰ κελάρια, ύποτίθεται, πώς πρέπει νάναι γιομάτα «μ' όλα τὰ μπερεκέτια». Ξέχειλο τó βαρέλι με τó κρασί. Γιομάτα από γεννήματα τάμπάρια. Γιομάτη κι ή ψυχή απ' τήν προσδοκία της καινούργιας συγκομιδής. Μπορεί τώρα άπλόχερα να σκορπιστεί στη μέθη της χαράς τó περίσσεμα της παλιάς σοδειάς «κι άς καεί τó πελεκούδι».

Υπάρχουν γιορτές στην Άνοιξη, καθώς και σ' όλες τίσ άλλες εποχές τού χρόνου. Αυτό δέν έχει να κάνει. Γιορτές πού είναι συνυφασμένες με ιστορικές, θρησκευτικές παραδόσεις κι έθιμα τών λαών, πού παίρνουν τó ιδιαίτερο έθνικό τώο χρώμα, άνάλογα με τίσ ψυχοβιολογικές τους ανάγκες.

Όστόσο, μ' όλες τίσ διαφορές τους, ο βασικός πυρήνας μένει πάντα ο ίδιος σ' όποια γωνιά της γής κι άν γίνονται. Έκφράζουν πάντα τó ίδιο πνεύμα και

ϊκανοποιούν τίσ ίδιες ζωικές και πνευματικές ροπές τών ανθρώπων. Ξεπηθούν, πάντα απ' τίσ ίδιες βιολογικές αντίδράσεις και ντύνονται με τó σπάταλο ξόδεμα τού ζωικού πληθωρισμού, μακριά από κοινωνικές προκαταλήψεις και άπαγορευτικούς φραγμούς.

Τόργιαστικό τούτο ξεφάντωμα, καθώς χαρακτηρίστηκε, κατά τούς ψυχαναλυτές και τόν Φρόυντ, είναι μια έπιτρεπόμενη κατάχρηση πού δίνει μια πρόσκαιρη άπελευθέρωση στόν επικίνδυνο πληθωρισμό τού καταπιεσμένου ένστικτου.

Κι ο Νίτσε δηλώνει κατηγορηματικά: «Τότε ο σκλάβος έλευθερώνεται και γκρεμίζονται όλοι οί άκαμπτοι έχθρικοί φραγμοί, πού ή άθλιότητα και ή άύθαιρεσία ύψωσαν άνάμεσα στούς ανθρώπους. Τότε κηρύσσεται τó ευαγγέλιο της παγκόσμιας άρμονίας κι ο καθένας νοιώθει τόν εαυτό του, δχι μονάχα ένωμένον με τόν διπλανό του, μα συμφιλιωμένον μαζί του, ταυτισμένον κι όμοούσιον μ' εκείνον».

Στό λαϊκό πανηγύρι έπισφραγίζεται, έστω και για λίγες στιγμές, αυτή ή ίερη συμφιλίωση τού ανθρώπου με τόν άνθρωπο, άπηχώντας ένα προαιώνιο αίτημα μαζί και πόθο «για τόν χαμένον παράδεισο τού γένους» πού άλλοτε οί άνθρωποι τόν χρονολογούσαν με τήν χρυσή εποχή τού μυθικού Κρόνου, μα πού πραγματικά όρίζει τήν πρωτόγονη φυλετική κοινωνία.

Άνάμεσα σέ τούτα τὰ πανηγύρια και τὰ λογιής - λογιής έθιμα τών λαών, άνακαλύπτουμε τίσ πιό πολλές φορές, κάτω απ' τήν έπίπλαστη χαρούμενη μασκαράτα τους, κάποιους τόνους βαθύτατα τραγικούς πού σημαδεύουν τήν αιώνια ανθρώπινη τραγωδία στην πιό σοφή και στην πιό δραματική της ύφή.

Κάτω απ' τὰ συμβατικά κωμικά και άσεμνα κορδακίσματα τών πανηγυριστών, άφουγκραζόμεστε κάποιον άπόμακρο ίερόπρεπο σκοπό. Κι άς άντικρύζουμε έδώ παρωδίες σατυρικές τών αρχαίων ίερών μύθων, ένα κωμικό μετασχηματισμό τού λειτουργικού τυπικού. Πόσες φορές δέν είδαμε ίερούς θρύλους, της ζωντανής ακόμα λατρείας, να ξεφεύγουν απ' τόν αυστηρά καθωρισμένο κανόνα και να κατασταλάζουν σέ λαϊκά έθιμα;

Με τόν πλούσιο μιμικό άυτοσχεδιασμό, με τήν όρμέμφυτη κλίση του, ο λαός δίνει σχήμα και περιεχόμενο στίς συγκινήσεις του. Τίσ μορφοποιεί, τίσ αναπλάθει σέ θεατρικές, πρωτόγονες, φυσικά, φόρμες, ύπακούοντας σέ κάποια πηγαία καλλιτεχνική ροπή, χωρίς καμιά συνειδητή πρόθεση, μα και πού δέν είναι όλοτετα άσχετη με τήν πραχτική της ζωής.

Η συγκριτική Έθνολογία προσπαθώντας να έρμηνεύσει και να έξηγήσει τήν προέλευσή τους, συμπεραίνει πώς οί αρχές αυτών τών έθιμων βρίσκονται στα βάθη τών αίωνων κι είναι κατάλοιπα από ξεχασμένες μαγικές τελετές, πού έγιναν άργότερα «μυστήρια». Είναι, όπως λέει ή κ. Κ. Κακούρη στο περισοπούδαστο έργο της «Προαισθητικές μορφές τού θεάτρου», «ύποσυνείδητες ίερές άναμνήσεις πού διατηρήθηκαν άλλοιωμένες ως τὰ σήμερα χάρη στην προσήλωσή τού λαϊκού ανθρώπου στά πατρογονικά του έθιμα και ιδιαίτερα σέ όσα έχουνε ριζώσει στίς δεσποϊκές δοξασίες και στή θρησκευτική συνείδηση της φυλής». Τά λείψανα αυτά σιγά-σιγά με τόν καιρό έχασαν τήν αρχική τους σημασία και τήν πρώτη τους ίεροτελεστική σύνθεση, για να γίνουν χαρωπά παιχνιδίσματα, γέλιο, κέφι, μεθύσι και χωρατό στό λαϊκό πανηγύρι.

Τέτοια παλιά πανηγύρια κι έθιμα, πού άπηχούν τοτεμικές για μäs, όπως θ' άποδείξουμε παρακάτω, παραδόσεις, με μασκαρέματα, ζωοθυσίες, κοινά δείπνα, γητέματα και λιτανείες για τή βροχή και για τήν εύφορία της γής, για άνθρωπο πού βουτιέται στό νερό ή στή χλόη τήν πράσινη στεφανωμένος με λουλούδια, πυρολατρείες, άναστενάρια, και καθαρμοί, πράξεις ίερογαμίας, ίερής σποράς, θανάτου και άνάστασης, φαλλικές πομπές κι ένα σωρό άλλες άναπαραστάσεις μ' εύχές και ξόρκια, τίσ συναντάμε ακόμα και σήμερα σέ πολλά θρακικά έθιμα.

Έδώ θ' άσχοληθούμε κάπως πιό πλατειά με τόν Κιοπέκ - μπέη (τουρκική λέξη πού σημαίνει τόν άρχοντα τών σκυλιών ή καλλίτερα τόν σκυλαφένη) πού είναι μια έκδήλωση, ένα έθιμο καθαρά άγροτικό, μα πού κλείνει στοι-

χεία πλούσια κι άνεχτίμητα, για να μην πω και πρωτοφανή για την Έθνο-λογική Έρευνα.

Ο Κιοπέκ-μπέης, γίνεται κάθε Τυρινή Δευτέρα και σήμερα άκόμα, σχεδόν σ' όλα τ' άνω χωριά της Δυτ. Θράκης (κυρίως στην περιοχή του Διδυμοτείχου και της Νέας Όρεστιάδος) και στην Άγία Έλένη τών Σερρών από παλιούς πρόσφυγες του χωριού της Ανατολικής Θράκης Κωστή, όπως μ' άς τό περιέγραψε στο «Βήμα», (26-3-55) ή κ. Κ. Κακούρη με τόννομα «Καλόγεροι» (;) Τους «Καλόγερους» που πρώτος μ' άς τους παρουσίασε ο άειμνητος ποιητής της Θράκης Γεώργιος Βιζυηνός (1) καθώς και ο «Κούκερος» ή Χούχουτος που κίνησαν τό έπιστημονικό ενδιαφέρον μεγάλων έθνομολόγων σαν του Ντώκινς και Φραϊνζερ και άλλων, είναι έντελώς άγνωστοί στη Θράκη ή στο κάτω-κάτω της γραφής μ' αυτά τ' όνόματα. Πώς συμβαίνει ώστε ο «Κούκερος» ν' αναγνωστώ μονάχα στο Εύκάριο (2) και στο Κωστή (3) (του πρώην νομού Άδριανούπολης) ενώ δεν είναι σ' όλη την περιοχή της μαζί και στην Ίδια την Άδριανούπολη; (4). Ένας θεός τό ξαίρει! Έγώ τουλάχιστο υποψιάζομαι πως ο «Χούχουτος ή Κούκερος» θάταν γνωστός στη Βόρεια Θράκη (5).

Φαίνεται πως στα παλιά χρόνια όπωσδήποτε θά γινόταν εκεί, άλλα άπαγορευτικές διατάξεις και διαβήματα τών έκκλησιαστικών άρχών (6) θάγιναν αίτία ν' άτονήσει και σιγά σιγά ν' οβύσει τό έθιμο αυτό από τη μνήμη τών ανθρώπων.

Άν τό άναφέρω λεπτόλογα κι έπιμένω σ' αυτό, είναι γιατί μέχρι σήμερα ύπήρχε και ίσως νά ύπάρχει άκόμα ανάμεσα στους λαογράφους ή γνώμη, πως οι «Καλόγεροι» ή ο «Κούκερος» γίνονται άκόμα στη Θράκη. Τό αντίθετο συμβαίνει όπως τό τονίσαμε πιο πάνω. Μονάχα ο Κιοπέκ-μπέης είναι εύρύτατα γνωστός εκεί. Η σύγχυση θά προήλθε φαίνεται από την έλλειψη καταγραφής του στη σχετική βιβλιογραφία

1) Θρακική έπετηρίς 1897. Οι Καλόγεροι και ή λατρεία του Διονύσου έν Θράκη. Σελ. 102 - 127. Έβδομάς 1888, φύλλα 32 - 35.

2) Ί. Μαγκριώτης. Θρακικά 1,450 κ. έ.

3) Ν. Πολίτης. Παραδόσεις II, 1264—λαογρ. Άρχ. 1104 Δ, 38.

4) Είμαι σέ θέση νά τό ξαίρω καλά, γιατί έχω ένα σωρό μαρτυρίες, τόσο άπ' την Άδριανουπολίτισσα μητέρα μου, όσο κι από διάφορους φίλους μου και συγγενείς, πως τό έθιμο τοϋτο με τ' όνομα «Κούκερος» ήταν όλότελα άγνωστο. Ένώ ήταν γνωστός μονάχα ο Κιοπέκ-μπέης.

5) Τη λέξη κουκερ και kukerica, την έχουν και οι Βούλγαροι. Ο Στ. Ψάλης τή σημειώνει στο λεξιλόγιό του για τή Σαρ. Έκκλησιές, «Κούκερος είδος φαντάσματος». Τήν Έλληνική καταγωγή τής λέξης την άνιχνεύουμε άπ' τό οικείο δελτίο του Ίστορικού λεξικού: 1 κούκουρος, γέρος κούκουρος, έσχατόγερος, Πόντος: 2 κούκουρα (έπιρ.)=κύβδα. Πόντος: κούκουρον, όξειά προεσοχή λόφου. Θράκη: 4 Κούκουρο=κρανίο. Τό Ίδιο συνθετικό βρίσκεται και στους Κουκούγερους=τους μασκαράδες τής Μύκονος, Κρήτης, Κέρκυρας, Τήνου. Ίσως νά προήλθε κατά σύντμηση του: Κουκούγερος [κουκούερος] κούκερος.

Όσο για τό Χούχουτος, είναι άλλη όνομασία του Κούκερος Πεποιημένη λέξη και προέρχεται από τ' άνω χωριά και τις φωνές του θιάσου του. Τό ρ. χουχουτάω στην Αίτωλία και άλλου σημαίνουν προγκάω, φωνάζω δυνατά για νά διώξω τό όρνιο από τις κόττες κ.λ.π. άλλος τύπος του χουγιαζώ.

Έχω και μία γλωσσική μαρτυρία τής Ζωπολίτισσας θείας μου, Χρυσόπηγης Ζησιμοπούλου: τή λέξη «Χούχουτος» τή μεταχειρίζονταν εκεί, στη πατρίδα της, με τή σημασία του: γελοίος. «Αυτός είναι χούχουτος». Είναι δηλαδή άνεντροπίαστος, γελοίος και κωμικός. Πανηγύρι, ή γιορτή άν γινόταν δέ θυμάται.

6) Κ. Κακούρη: «Προαισθητικές μορφές θεάτρου» σελ. 153. Τω όντι από τό 1870, φαίνεται πως στην Άνατ. Ρωμυλία περιορίστηκε τό έθιμο. Πληροφορία που διασώζει ή Κ. Κακούρη λέει: «Όποιοσδήποτε άν Κούκερος δέ θά κοινωνήσει»

Άλλά ποιός είναι ο Κιοπέκ-μπέης; Έμεις θά τον παρομοιάζουμε με τον έξάρχοντα του διθυράμβου και τών φαλλικών, όπως μ' άς τον περιέγραψε ο Άριστοτέλης (1). Ο πρώτος τράγος, ο μπροστάρης του κοπαδιού τών τράγων, που πρωταρχίναγε τό τραγούδι και τ' άρπαιναν οί σύντροφοί του όμαδικά ακολουθώντας κάθε του χειρονομία και κάθε του κίνηση. Είναι ο σκυλαφέντης, τό τοτέμ του σκύλου. Θεός-βασιλιάς. Θύτης μαζί και θύμα. Κάθε του λόγος, κάθε του χειρονομία, κάθε του παντομίμα και έλευθεροστομία του συνοδεύεται από βροντερά γέλια και χάχανα τής σκυλοπαρέας του. Θά τον δείτε πάνω στο δίτροχο άμάξι του που τό σέρνουν πότε βόδια ή και σύντροφοί του ή και πάνω σέ κανένα γάϊδαρο, νά διαλέγεται, ν' αυτοσχεδιάζει παίρνοντας τους δρόμους και τ' ασοκάκια τών θρακικών πόλεων και τών χωριών.

Είναι αυτός ο σκυλαφέντης, ντυμένος την προβιά του ζώου, τό άπίθανο αυτό ζωόμορφο τέρας με ούρά, με κέρατα και με κοουδούνια που δεν του λείπει ούτε ή μάσκα, έτσι καθώς έβαψε τό μούτρο του με καπνιά ή μούργα και πρόσθεσε μια μακριά τραγίσια γενειάδα. Είναι αυτός ο Κιοπέκ-μπέης με τή χάρτινη βασιλική γκαγκούλα και τό τσιμπούκι από γκρατσούνα (νεροκολοκύθα) που θεργιακλίδικα καμώνεται πως καπνίζει αυτήν την άπίθανη πίπα του με άχρα ή με σβουνιά, που γράφει τό γραφτό τών ανθρώπων μ' ένα εύλο που τ' άξουσε για νά παραστάνει τό καλέμι του, τον κονδυλοφόρο που τον βουτάει κάθε τόσο στα πσιναά του βοδιού, που σέρνει τ' άμάξι του, ή «έπι τω κωμικότερον», του γαϊδάρου.

Θά πάρει (όπως είπαμε μαζί με τό παρδαλό λεφούσι του, ντυμένο σαν κι αυτόν, πάντα με τ' αταβούλια, τις γκάιντες και τους ζουρνάδες) όλες τις πόρτες και τις αϋλές τών σπιτιών και θά εύχίεται: «Καλά μαζούλια «καλά γεννήματα», «καλά μπαμπάκια». «Τ' Άβραάμ και του Ίσαάκ τ' ά καλά ν' ας δόσει ο θεός», «για όδλα τ' ασορίδια κι όδλα τ' αμπερέκια» κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Οι γυναίκες που θά τους περιμένουν «για τό καλό», θά τους φιλέψουν με κρασί ή με χρέματα ή δ,τι άλλο κι' οί άντρες που θά βρεθούν στους δρόμους, ανάλογα κι' αυτοί θά χαρτασώθουν.

Μά έξαφνα ή σκηνή θ' αλλάξει. Η παρουσία κάποιου δύστυχου σκυλιού θάνα για την συνοδεία του σκυλαφέντη, όπως τό κόκκινο πανί για τον ταύρο. Έξαλλοι και ξετρελαμένοι, σ' ά νά τους έπιασε ή ίερή οίστρήλατη μαγία τών μαινάδων ή τό άμύκ τών σύγχρονων βαρβάρων και πρωτόγονων λαών τής μαύρης γής, θά όρμήσουν με τ' άγροτικά τους δίκρανα πάνω στο ζώο, νά τό σταταλώσουν και νά τό άνασκολοπήσουν.

Άπό δ' ά φυσικά παίρνει και τόννομα: Κιοπέκ-μπέης ή σκυλαφέντης (κιοπέκ, τουρκικά θά πεί σκυλί), όπως κι' ο έξάρχοντας τής άρχαίας τραγωδίας όνομάστηκε τραγωδός.

Στη δεύτερη φάση τής γιορτής, ο σκυλαφέντης, θά ξανάρθει στην πλατεία ή στο μέρος άπ' όπου ξεκίνησε τό πρωί μαζί με τό θιάσό του. Έκει θά πάρει ένα άλέτρι και θά μιμηθεί την κίνηση του όργου κι' ύστερα θά σπείρει διάφορους καρπούς, στάρι, κριθάρι και μπαμπάκι κ.τ.λ. ενώ θά εύχίεται με περισσή άθυροστομία. Τη συμβολική τούτη σπορά σέ άλλα χωριά, όπως στους Μεταξάδες ή τό Άλποχώρι, την κάνει ένας άπ' τους συντρόφους του που είναι κατά τ' α φαινόμενα τό alter ego του Κιοπέκ-μπέη.

Με άσθεία πηδήματα κι' άσμενες χειρονομίες... αυτός ο δευτεραγωνιστής θ' άποτανθεί στους άντρες και θά πεί.

— Νά μεγαλώσουν τ' α καρδιά του μπαμπακιού σαν τ' α κουκόλια σας. (2)

Και στις γυναίκες θά πεί πάλι.

— Νάνοίξουν τ' α μπαμπάκια σαν τ' άπαυτά σας.

Ο κόσμος γελάει κι' οί γυναίκες όλοένα χαχανίζουν. Ο ήλιος βασιλεύει και τό δράμα βρίσκεται στο τέλος του. Ο σκυλαφέντης οδηγείται σ' ένα ψή-

1) Άριστοτέλη. Ποιητική 1449 β'

2) Άσμενη έκφραση που χαρακτηρίζει τό άνδρικό μόριο.

λωμα. 'Εκεί ξαφν' κ'ά τόν αναποδογυρίζουν απ' τὸ δίτροχο ἀμάξι του. Τὴν ἴδια στιγμή βάζουν φωτιά στὴ χάρτινη γκαγκούλα του. Ὁ κιοπέκ-μπέης τώρα τὸ ἀντιλαμβάνεται καὶ γελώντας τὴ σβύνει, ἐνῶ εὐχεται καλοπροαίρετα: «Καὶ τοῦ χρόνου καλλίτερα. Καλὰ μπερεκέτια».

Στὸ Διδυμοτείχο τὸν Κιοπέκ-μπέη τὸν ρίχνουν στὸ Κιζιλ-ντερέ πού εἶναι παραπόταμος τοῦ Ἐβρου.

Τὸ βράδυ ἐπακολουθεῖ τρικούβερτο γλέντι, φαγοπότι καὶ κρασοκατάλυξη πού κρατᾶει ὡς τις πρωῖνές ὥρες. Δὲν παίρνει μέρος μονάχα ὁ θάσσος, ἀλλὰ κι' ὅλος ὁ κόσμος. Στὴν ὑπαιθρο μάλιστα παίρνει μέρος ὅλο τὸ χωριό «σὺν γυναιξί τε καὶ τέκνοις».

Στὴ Λάδη καὶ σάλλα χωριά τῆς Νέας Ὀρεστιάδας συνειθίζεται νὰ φτιάχνει ἡ κόρη τοῦ Κιοπέκ-μπέη μιὰ πελώρια μπουγάτσα. Ὅταν θὰ καθήσει γιὰ νὰ πᾶνε στὸ κοινὸ δειπνο ὅλο τὸ χωριό, ὁ Κιοπέκ-μπέης θὰ κόψει τὴν μπουγάτσα σὲ 4 κομμάτια. Τὸ ἓνα θὰ τὸ δώσει στὸν διάδοχό του, τὸ δευτερογωνιστὴ πού ἀναφέραμε καὶ πού προορίζεται σκυλαφέντης τοῦ ἄλλου χρόνου καὶ τὰ ἄλλα τρία κομμάτια θὰ τὰ μοιράσει στὸν κόσμο. Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ γλεντιοῦ γίνονται καὶ διάφοροι ἀγῶνες, ὅπως τὰ περίφημα γκιουρέσια (ἀγῶνες πάλης).

Τὶ πανάρχαιο κειμήλιο εἶναι τοῦτο τὸ Θρακικὸ ἔθιμο πού τὸ παρακολουθούσαμε ἀπὸ μικρὰ παιδιά χωρὶς κἄν νὰ ὑποψιαζόμαστε, ὄχι τόσο τὸν κρυμμένο θεατρικὸ δυναμισμό του, ἔστω καὶ μπουφώνικα δοσμένο, μὰ τὴν ἄλλη, τὴν βαθύτερη μυστικὴ του οὐσία, τὴν ἀνεχτίμητη ἐθνολογικὴ του ἀξία!

Βέβαια γιὰ τὸν μελετητὴ δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀμφιβολία πὼς ἡ λαϊκὴ γιορτὴ μὲ τ' ὄνομα τοῦ Κιοπέκ-μπέη, πού εἶναι ἀφιερωμένη στὴν προκοπὴ τῶν σπαρτῶν καὶ πού παίρνει, τρία διαφορετικὰ ὄνοματ'α, εἶναι ὁ ἴδιος. Βασίζεται στὸν ἴδιο μῦθο καὶ παρουσιάζεται σὲ τρεῖς βασικὲς παραλλαγές. Ἀπλὸς καὶ πρωτόγονος, καθαρὰ ἀρχαϊκὸς στὸν Κιοπέκ-μπέη τῆς Ἀδριανούπολης καὶ τοῦ Σουφλίου (1). Πιὸ ἐξελιγμένος στὸν «Κούκερο» τοῦ Εὐκάριου, θεατρικώτερος καὶ πιὸ φανταχτερός μὲ πλούσια δραματικὰ-σκηνικὰ στοιχεῖα, ἀλλὰ καὶ μὲ νεωτερισμούς, πού ξεφεύγουν ἀπ' τὸ βασικὸ περιεχόμενο τοῦ μύθου, στοὺς «Καλόγερους» τῆς Βυζῶς. Ἀλλὰ καὶ πάλι πολλὰ στοιχεῖα τῶν «Καλόγερων» μ'πολιάστηκαν καὶ σὲ ἄλλες παραλλαγές, ὅπως εἶναι ὁ σημερινὸς Κιοπέκ-μπέης τοῦ Διδυμοτείου πού ἐχτὸς ἀπ' τὸ γνωστὸ τυποποιημένο πλῆθος του ἔχει κι ἓνα σωρὸ ἄλλους δευτερότερους ἥρωες. *Ἐναν Ἑβραῖο (2) καὶ μιὰ Ἑβραιοπούλα, *Ἐνα χωριάτη καὶ μιὰ χωράτισσα, ἓνα ἄλλο κορίτσι τροφαντὸ πού διαρκῶς τὸ πειράζουν, ἓνα γιατρὸ πού ζητάει πελατεία καὶ διαφημίζει τίς ἰατρικὲς του ἱκανότητες (παιδιά βάζω—παιδιά βγάζω—, μάτια βάζω—μάτια βγάζω— κ.τ.λ. κ.τ.λ.). Ἐννοεῖται πὼς τὰ γυναικεῖα πρόσωπα, ὅπως καὶ στὴν ἀρχαιότητα, τὰ ὑποδύονταν ἄντρες. Ἀλλὰ ὅπως ἀναφέραμε καὶ πιὸ πάνω τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ πρόσωπα αὐτὰ εἶναι πολὺ μεταγενέστερα κι ἀνήκουν στὴ νέα κωμωδία.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΣΤΑΣ ΘΡΑΚΙΩΤΗΣ

1) Ὁ συγγραφέας τοῦ ἄρθρου, ὅταν ἦταν μαθητὴς ἀκόμα στὸ Γυμνάσιο Σουφλίου παρακολούθησε ἀρκετὲς χρονιές τὸν Κιοπέκ-μπέη. Ἀλλὰ ἔπαψε νὰ γίνεται στὸ Σουφλί ἀπὸ τὸ 1930 ἀπὸ ὅ,τι ξαίρω, ἐξαιτίας τῆς κοινωνικῆς διαφοροποίησης τῶν ἀγροτῶν (τοῦ συλλόγου καλλίτερα ἢ τῆς ὁμάδας τῶν μεμυμένων ἀγροτῶν πού θεώρησαν τὸ ἔθιμο ἀναχρονιστικὸ καὶ ἔπαψαν νὰ τὸ παρασταίνουν).

2) Βλέπε καὶ σχετικὴ περιγραφή τοῦ κ. Γ. Εὐθυμίου Ἀρχείου Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ, Τόμος ΙΘ'. Ἑταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν (ἀρ. 32)

TH. GAUTIER

PASTEL

Πόσο μ' ἀρέσει, ὦρα πολλή, νὰ σᾶς γλυκοκυντάζω πορτραῖτα τοῦ παλαιοῦ καιροῦ μισοκιτρινωμένα μὲ τις ὥραιες πού κρατοῦν ῥόδα ξεψυχισμένα σὰν τις νεκρὲς τριανταφυλλιές πού ἀνθοβολοῦν στὸ βάζο.

Ὁ χειμωνιάτικος βορηᾶς πάνω στὰ μάγουλά σας μάρανε τὰ γαρούφαλλα καὶ τὰ κρῖνα τ' ἀγνά, στ' ἀραχνιασμένα ῥάφια σας στέκεστε τώρα γαληνὰ μὲ μυγοπιτσιλίσματα στὰ ὠχρὰ τὰ πρόσωπά σας.

Πᾶει ὁ καιρὸς πού οἱ ὄμορφες χτίζαν βασιλεία. Τώρα πειὰ κι' ἡ Παραμπέρο κι' ἡ Πομπαδοῦρο μ' ὅλη τὴν ὁμορφιά τους δὲ θ'ἀβρισκαν τοὺς θαυμαστὲς πού ὑπόκλιναν μπροστὰ τους, θάφτηκε ὁ ἔρωτας μαζί στὸν τάφο τους βαθεῖα.

Κι' ὁμως ἐσεῖς παμπάλαια πορτραῖτα, ξεχασμένα, τ' ἀνεύωδα μπουκέτα σας μυρίζετε γλυκά, κι' ἀγγογελάτε ὀλόβουβα καὶ μελαγχολικὰ στὴ θύμιση ἐρωτοπαιδιῶν πούναι πειὰ πεθαμμένα!.

Μετ. ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΠΟΛΥΔΕΥΚΗΣ

LUC DECAUNES

ΧΩΡΙΑΤΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

III

Μέσα στὰ δίκαια χέρια τοῦ χειμῶνα
σὲ βρῖσκω πάλι καὶ σὲ χάνω
ἴδια παντοτεινὰ καὶ πάντα μόνη:
τὰ μάτια σου πού τίποτα δὲν παρηγόρησε
καὶ τὸ θλιμένο θαῦμα τῶν εἰκόνων σου
δίχως φτερά.

Στὰ οὐράνια τῶν τρελῶν καὶ τῶν ὄνειροπόλων
μὲ κάθε μέσο μὲ διδάσκεις
τὴ φρόνηση τῆς σάρκας πού ματώνει
φωτεινὰ νὰ γελῶ καὶ δυνατὰ νὰ λέω τραγούδια,
νὰ ζῶ, τὸ θάνατο γιὰ νὰ νικήσω
μὲ τὴν καρδιὰ πιστὴ καὶ καθαρὰ τὰ μάτια.

IV

Μοῦ φαίνεται θὰ περπατήσουμε καθὼς
τις π' ὄμορφες ἡμέρες τοῦ καλοκαιριοῦ
σὰν ἄλλοτε πάντα μαζί
κι' ἔτοιμοι πάντα νὰ χωρῖσουμε...

Μετ. ΝΤΟΡΑ ΜΠΑΡΖΟΥΚΑ

ΕΝΑ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ

ΓΥΡΙΖΕΙ ΕΝΑΣ ΧΡΟΝΟΣ από το θάνατο του Χ. Θεοδωρίδη. Με την ευκαιρία, ως του γίνη ακόμα ένα μνημόσυνο — του άξιζει, από έναν απ' τους πιδ παλιούς φίλους του αυτό.

Είναι κοντά πενήντα χρόνια σάν πρωτογνωριστήκαμε με τον Χ. Θεοδωρίδη στο Πανεπιστήμιο, στις αίθουσες της Φιλοσοφικής Σχολής, δευτεροετής εκείνος, πρωτοετής εγώ φοιτητής. Συγκεκριμένα, από τὰ 1909 λογαριάζεται η γνωριμία μας, πού βάσταξε 15α με... τελευταία. Ήταν τὰ χρόνια πού η πολύ μεγάλη πλειονότητα από τὸ φοιτηταριό τῆς Φιλοσ. Σχολῆς σκουληκανάδευε μέσ' στο σκοταδισμό τῆς. Τὰ χρόνια πού ακούγονταν κάθε μέρα σχεδόν οί Ιερεμιάδες τοῦ Κωσταντόπουλου στοὺς διάδρομους καί στὰ προύλαια τοῦ Πανεπιστήμιου γιὰ τὰ κατάντια τῆς φοιτητικῆς μάζας, ἀπελπισμένου πῶς θενά ξυπνοῦσε κάποτε μέσ' στη βαθιοῦπνιά τῆς «Καί νά ξαίρης πῶς σέ λίγο αὐτοί θέ νάναί οί δάσκαλοι τοῦ Πανελληνίου, τλήμον Ἑλλάς!», τέλειωνε κάθε του Ιερεμιάδα. Ὅπως καί νά τὸ πείς, αὐτῆ ἦταν ἡ ἀντανάκλαση τῆς γενικώτερης κοινωνικοπολιτικῆς κατάστασης στοὺς φοιτητικούς κύκλους. Κι ἄν δέν ἦταν, μετρημένα πάντα άτομα, ἀπὸ τῆ φοιτητικῆ αὐτῆ γενιά πού νάναταράζον ἀπὸ καιρό σέ καιρό τὰ λιμνισμένα νερά με τίς συζητήσεις τους καί τίς ἀντιγνωμίες τους ἀπάνω σέ ζωικά ζητήματα, ὅπως ἦταν τότε τὸ γλωσσικό, θά μπορούσε νά μαραζώσει κανείς ἀνεπανόρθωτα μέσα σ' αὐτὸν τὸ βουρκο τοῦ ἀζωΐσμου, τῆς σκοταδιστικῆς ἀσφυξίας. Κ' οί γλωσσολογῆτες αὐτές, μαλακές καί δειλές στήν ἀρχή, μέρα με τῆ μέρα δυνάμωναν, γίνονταν καυγαδάκια, καυγάδες ὕστερα, ἀκολουθοῦσαν κυνηγητά τῶν «μαλλιαρῶν» ἀπ' τοὺς «ἀμάλλιαρους» καί... ξύλο! Κατάσταση δηλ. μιὰ νά γελάς καί δυὸ νά κλαίεις. Λοιπόν, αὐτῆ ἡ κατάσταση ἔφερε καί τὸν συμπλησιασμό μερικῶν ομοϊδεατῶν, καί τότε σχηματίστηκε μιὰ ταχτικῆ ἀπ' αὐτοὺς μικροπαρέα, αὐτῆ πού ὀνοματίστηκε σέ λίγο «Φοιτητικῆ Συντροφιά», στήν ἀρχή κάτι ἀδιαμόρφωτο με τοὺς Βατάλα, Χαριτάκη, Κουντουρά, Θεοδωρίδη, ἐμένα καί καναδυὸ ἄλλους, ὄχι ταχτικούς στήν παρέα, γιὰ νά διαμορφωθῆ γλήγορα σέ πλείρια φοιτητικῆ ὀργάνωση ἀπὸ ομοϊδεάτες ὄλων τῶν Σχολῶν, νά παίξει τὸ διαφωτιστικό τῆς ρόλο καί νά χωνέψει, τελικά, στὸν «Ἐκπαιδευτικό Ὀμιλο».

Φτασμένος ἀπὸ τὴν Πόλη ἐκείνη τῆ χρονιά ὁ Χ. Θεοδωρίδης ἔφερε μαζί με τὸ δημοτικισμό του καί μιὰ πλατύτερη μόρφωση, πού τοῦ τὴν εἶχε χαρίσει ἡ φιλιαναγνωσία του καί μιὰ γλωσσολογία του. Ἔτσι, ἦταν ἓνα, θά ποῦμε, φῶς μέσ' στῆ φοιτητικῆ περιγυριὰ τῆς Φιλοσ. Σχολῆς. Γι' αὐτὸ καί πάντα πού θά σχηματιζόταν, ἔτσι σὸ πόδι, καμιά ὁμαδοῦλα πού ἦταν κι αὐτὸς μέσα, γλήγορα ἀπλωνόταν σέ μεγάλη κι ἀπὸ καθυστερημένους ἀκόμα, πού ζητοῦσαν κάτι νάκούσουν καί νά μάθουν. Ψηλός, ξερακιανός, ὄχι πλούσια ντυμένος — κάθε ἄλλο, με ἄδρά χαρακτηριστικά, με παιχνιδιάρικα μάτια στίς εὐδιάθεσιές του, με τὴν ἀνατολίτικη μουστάκα του, φερμένη κι' αὐτὴν ἀπὸ τὴν Πόλη, με τὰ χέρια τὸ πιδ πολύ ξοπίσω καθὼς σουλατσάραμε στοὺς διάδρομους τῆς Σχολῆς κουβεντιάζοντας, σάν τέλειωναν τὰ μαθήματα, μεσημεράκι εἶτε βραδάκι, μεταφέρονταν τὰ κουβεντιάσματά μας στὰ φτωχεσιαιότρια στήν ὁδὸ Ἀθηνῶν, πού γίνονταν αὐτοῦ πλατείες συζητήσεις ἀπάνω σέ κάθε θέμα, μέσ' σὸ στενότερό μας κύκλο, φτάνοντας ὡς καί σέ ζητήματα ὑγιεινῆς. Νά μὴν

πολυλογοῦμε, ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικά τοῦ μακαρίτη ἦταν κ' ἡ τολμεράδα του πού ἔφτανε μάλιστα κάποτε ὡς στὸν ἔξτρεμομό. Περιέργο, κι ὡστόσο ἀλήθεια, γιὰ τὸ γαληνεμένο τὸ πιδ πολὺ αὐτὸν ἄνθρωπο καί με γερωσύνη εὐκολοτάκιση. Καί μὴν τὸ συμπεράνετε αὐτὸ ἀπ' ὅτι θά πῶ ἀμέσως τώρα, ὄχι. Αὐτὸ ἦταν ἓνα ἀπλό μόνο φανέρωμα τῆς τολμεράδας του. Λοιπόν, ἓνα πρῶι, νά σου τον ἀγνώριστο, παραμορφωμένο τὸ φίλο μας ἐκεῖ στοὺς πανεπιστημιακοὺς διάδρομους. Κι ἀλήθεια, ὡς καί μεῖς ἡ παρέα του δύσκολα τὸν γνωρίσαμε. Καί σάν τὸν ἀναγνωρίσαμε πιδ δύσκολα ἀκόμα μπορέσαμε νά κρῦψουμε τὸ χαμόγελό μας, πού ἦταν τόσο ἀληθινο, ὅσο ἀληθινὸς ἦταν ὁ δικός του ἐνθουσιασμός γιὰ ὅτι εἶχε κάνει, πού τὸν ἀντιφεγγόσαν τὰ σπηθηριστὰ του μάτια. Μᾶς παρουσιάστηκε... με τὸ μουστάκι βαθιοκουρεμένο. Βρέ, τι ἦταν ἐκεῖνο γιὰ τοὺς μεσαυνοζώητους συφοιτητές μας, Ἀμέσως ἔγινε ὁ ἀφαλὸς μιᾶς ὁμάδας πού τοῦ συζητοῦσαν καί τοὺς συζητοῦσε γι' αὐτὸ πού ἀποκότησε, πού δέν ἦταν «ἀνδροπρεπές!», τοῦ κάνει ὁ Βαφεΐδης, μουστακαλῆς κι' αὐτός. Κι' ὅπως προσπέραγε ὁ μάγκνα κούμ γκραβιτᾶτε Παπαδόπουλος με τῆ μαγκούρα του, «ἄσχος!» φωνάζει καί τραβάει νά μὴ βλέπει... Κι ὁ Ζερβάκης: — Ὅχι, κύριε Θεοδωρίδη, ὄχι! αὐτὸ πού κάνετε δέ συχωριέται!

Χάσχετε τὸ ἀνταμάλικι σας... Τὸ μουστάκι γιὰ τὸν Ἑλληνα, κάνει, εἶναι ἡ περηφάνεια του, ἡ λεβεντιά του, τὸ... ἴρτζι του, συμπληρώνει, πιάνοντας με τὰ χέρια του τίς ἄκρες τοῦ μουστακιῦ του καί στρίβοντάς τες.

— Ζερβάκη, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ... δρᾶστης, ὡς πού νά τελειώσεις τῆ Σχολῆ καί σὺ θά τὸ κάνεις, νά μοῦ τὸ θυμάσαι. Κι ὄχι μονάχα αὐτὸ, μόνο καί «μαλλιαρός» ἀκόμα θά γίνεις. Δέ μπορεῖ ἄνθρωπος πού μεταχειρίζεται τέτοιο λεχτικό κουβεντιάζοντας, δέ μπορεῖ, ἀργὰ γλήγορα, καί θά τὸ γράψει, νά μοῦ τὸ θυμάσαι...

Ἡ ἐργακότητά του ἦταν ἄλλο ἓνα γνώρισμα, πού τὸ βιβλίο, τὸ διάβασμα δέν τὸ παρτοῦσε οὔτε καί κρεβατωμένος, ἄρρωστος. Καί μπορῶ νά πῶ πῶς ἄν δέν τὸν ἀπορροφοῦσε τόσο τὸ διάβασμα, ἴσως νάφινε πλουσιώτερο συγγραφικό ἔργο. Ὅπως καί νάναί, ἡ παρέα μαζί του ἦταν πάντα εὐχάριστη, διδαχτικῆ καθὼς εἶχε νά κάνει μένα πολυδιαβασμένο ἄνθρωπο καί πού εἶχε μαζί νάλατίζει τὴν κουβέντα του με λογῆς ἀνεκδολογήματα καί χιουμορισμούς, πού ἀναφέρονταν σέ πρόσωπα καί πράματα ἀπὸ τὴν τρεχοῦμενη φοιτητικῆ ζωῆ. Ἄλλο χαρακτηριστικό ἦταν ἡ εὐσυνειδησία στίς δουλειές του. Κ' ἦταν τόσο πιδ βαθεῖα αὐτῆ, ὅσο βαθεῖος ἦταν ὁ σεβασμός του πρὸς τὸ κοινὸ πού θάποτεινόταν, κοινὸ τῆς ἐφηβείας καί τῆς νιότης, ἰδιαίτερα, κ' ἤθελε ἡ κάθε ἐργασία πού εἰτοίμαζε νά φέρνει τῆ βούλα μιᾶς τελειότητας. Γι' αὐτὸ καί ἀπὸ τίς πρῶτες του ἀκόμα ἐργασίες, ἀπὸ τὴν «Εἰσαγωγή στῆ φιλοσοφία» λ. χ. δέν ἀρκιόταν σ' ὅτι κι ὅπως ὁ ἴδιος μόνος εἶχε διατυπώσει με μόνη τὴν ἀτομικῆ του ἐμπειρία, μόνὸ ζητοῦσε καί τῆ γνώμη καί τὴν ἔγκριση κι ἄλλων πού ἦταν σέ θέση νά ποῦν κάτι οἰκοδομητικό. Κι ἀποφάσιζε, τέλος, τὴν ἔκδοσή τῆς. Ἔτσι καί με τὰ διδαχτικά βιβλία ποῦχε κατὰ καιροὺς ἐκδόσει — Ἱστορίες γιὰ τὸ γυμνάσιο, φέρναν τῆ σφραγίδα τῆς δωρεᾶς, θά ποῦμε, ἀνάμεσα στίς χοντροκοπιές, τίς τσαπατουλιές τῶν ἄλλων. Δέν ξαίρω, ἀλλ' ἂν οἱ κρατικοπολιτικές μας συνθήκες ἦταν διαφορετικότερες στὸν ἀναστοχασμό τους καί τὴν αὐτεπίγνωση, ψύλλους στᾶχερα! θά μπορούσαν οἱ ἔκδοσές του αὐτές συμπληρωμένες νάγαντάρουν στῆ σύγκριση καί με τὰ ξένα ἀκόμα σχετικὰ βιβλία. Τὸ μαρτυρεῖ αὐτὸ ἡ πρώτη ἔκδοση τῆς «Ἑλληνικῆς καί Εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας τῶν νέων χρόνων». Γιατί καί ἤθελε καί ἔξαιρε κι ἀγαποῦσε τὴν καλὴ δουλειά ὁ Χ. Θεοδωρίδης κ' εἶχε καί τὰ ἐφόδια, τὴν ἐπάρκεια, γενικὰ, νά χρησιμοποιήσει γόνιμα καί δημιουργικὰ ὅτι θά τοῦ χρειαζόταν ἀπὸ τὰ ξένα πρότυπα. Αὐτῆ, βέβαια ἡ δουλειά κ' ἡ ἐπιστημονικότερη κ' ἡ ἄλλη γιὰ τὸ μαθητόκοσμο, τοῦ ἀπόφερε κέρδη. Γιατί δέν ἦταν ὁ συχωρεμένος δίχως μιὰ ψυχολογία τοῦ ἐμπόρου. Κι ἄς μὴν ξεχνοῦμε, μέσ' στὴν ἐμπορεματικῆ κοινωνία ζοῦσε τῆ σημερινῆ. Ὅπως καί νάναί, χαλάλι του τὰ κέρδη του, ἀφοῦ καί κόπιασε καί ποιότητα πρόσφερε.

Θά τελειώσουμε μένα τελευταῖο του γνώρισμα. Τὸ πνευματικὸ δημιούργη-

γημα, όπου τδσμιγε, ήταν σέ θέση νά τό συλλάβει και νά τό ξεχωρίσει. Και μπορεί, βέβαια, ό στίχος μέ τή ρυθμική και τή μουσικότητά του νά μὴ τόν τραβοῦσε, πολλές φορές μάλιστα κι ἀλαφροχαμογελοῦσε μέ... τις ἐπιτυχίες του, ὅμως ἡ πεζογραφία τόν σταματοῦσε, κι ὅπου κάτι ξάνοιγε, ἕνα μικρό, ἔστω, ἐπιτύχημά της, τὸν ἐνθουσίαζε κι ἀπὸ τὸ παραπάνω, κοί δὲν τῷχε τίποτα νά τὸ ἐξάρει, ὅσο δὲν τᾶξιζε. Καλὸ αὐτό; Μὰ καλύτερο, ὀρισμένα, ἀπὸ τὸ νά κρίνεις στεγνά και με μίζερια και με κείνη τὴν ἀνυπόφερτη στενοκάρδια πού ξεραίνει τὰ πάντα.

Πέρασε πιά στὴν ἀνσμήνηση κι ὁ καλὸς αὐτὸς φίλος. "Ἐφυγε με τὸν καιμὸ πού οὔτε τὸ γλωσσικὸ ζήτημα μπόρεσενά βρεῖ τὴ λύση του στίς μέρες του." Ἐφυγε ξαφνικά ἀπ' ἀνάμεσα μας και χωρίς νά δοκιμάσει τὴν ἀγωνία τοῦ θανάτου. "Ἀγκαλιὰ κι' ἡ συναστροφή του με τὸν ἀγαπημένο του ἀπὸ τὴν Ἀθήνα φιλόσοφο, τὸ μεγάλο Ἐπίκουρο, θὰ τὸν εἶχε πείσει, πὼς ὁ θάνατος δὲν εἶναι τίποτε τρομερὸ και θὰ μπορούσε νά πεί μαζί του: «οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς ὁ θάνατος».

Ἄργυρὸ Καραχάλιου

* * *

"Ἐτσι ἀγάπη μου...

"Ἦταν ἡ καταχνιά και δὲ σὲ γνώρισα.

Τὰ βήματά σου, τόσων ἀνθρώπων τὰ βήματα

και ἡ βροχή κι' ὁ ἀνεμος

φτιάχναν τῆς σιωπῆς τὸ κρύσταλλο πυκνὸ

και δὲ σὲ ἄκουσα.

"Ἐτσι ἀγάπη μου κυλοῦσαν οἱ δρόμοι κάτω ἀπ' τὰ πόδια μου.

Τὰ χνάρια σου χάνονταν μέσα στὴ λάσπη,

τὰ χέρια σου μπλέχονταν με τὰ δέντρα

γυμνά, ριγμένα ἀπ' τὴ θύελλα.

Κι ἔτσι ἀγάπη μου ὅσο ἡ ἀγωνία τῆς καρδιάς μου καταλάγιαζε,

ὅσο τὸ κρῦο νάρκωνε σκέψεις αἰσθήσεις και σκοποῦς

ἕναν διαδάτη ἀγκάλιασα και πέθανα.

Νέστωρ Ἐρανίδης

ΠΕΤΑΛΟΥΔΙΤΣΑ

Πεταλουδίτσα μου μικρὴ

πού ὄλο γιομάτη χάρη

τρέχεις τρελλὴ ἀπὸ χαρὰ

στοῦ κάμπου τὰ λουλούδια

και τὴν ἀγάπη σου σκορπᾶς

σὲ κάθε νιὸ κλωνάρι,

πρόσεξε κεί πού ἀκουμπᾶς

τὰ πλουμιστὰ φτερά σου,

καθὼς τὸ μέλι ἀναζητᾶς,

μὴ μπερδευτεῖς και τυλιχτεῖς

στ' ἀγκάθια τὰ φαρμακερὰ

και χάσεις τὴ χαρὰ σου.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΓΝΩΜΕΣ

Ἐπιχειρήθηκε, πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες, ὁ τορπιλισμὸς τῶν κρατικῶν βραβείων ἀπ' τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, κι' ἐὺ τυχῶς, χωρίς ἀποτέλεσμα. Ἡ ἀπειλὴ ὡστόσο παραμένει ἀνοιχτὴ κι' ὁ λογοτεχνικὸς κόσμος μαζί με τις ὀργανώσεις του ὀφείλουν τὰ προασπίσουν με ὅλες τις δυνάμεις των, τοῦτον τὸν καθιερωμένο πιά θεσμό, πού χάρη στὴν πρωτοβουλία ἐνὸς φωτισμένου κρατικῶ ὑπαλλήλου τοῦ κ. Κουρνούτου και τὴν συμπράσταση και τὸν ἀγῶνα ὄλου τοῦ καλλιτεχνικοῦ κόσμου, πήρε σάρκα και ὄστᾶ και σήμερα κλείνει τὰ τρία χρόνια ἀπ' τὴν καθιέρωσή του.

Ἀλλὰ γιατί ἡ τόση ἐγωκεντρικὴ ἐπιμονὴ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν πού ἐπανέρχεται και πάλι σ' αὐτὴν τὴν ἄχαρὴ ὑπόθεση κι' αὐτὴ τὴ φορά μ' ἕνα ἀσύγνωστο πείσμα; Ὡς πότε τὸ ἀνώτατο αὐτὸ ἴδρυμα θὰ θέλει νά παίζει τὸν ρόλο τοῦ ἀνασταλτικοῦ παράγοντα στὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου ἀντιδικώντας με τὸ σύνολο τοῦ λογοτεχνικοῦ κόσμου, γιὰ ἕνα θεσμὸ πού θὰ ἔπρεπε τὸ ἴδιο νά τὸν ἐνισχύσει ἢ ἐν πάση περιπτώσει δὲ θὰ ἔπρεπε αὐτὸ νά ἐναντιώνεται γιὰ τὴν καθιέρωσή του, μιὰ πού ὁ σκοπὸς του ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ἐνισχυτικὸς τῆς γενικότερης παραγωγῆς τοῦ πνευματικοῦ μας πολιτισμοῦ, πού δὲν εἶναι καθόλου ἄσχετος με τις ἐπιδιώξεις και τὸ πρόγραμμά του; Και ἐρωτᾶται: Τάχα τί θὰ ἐκέρδιζε ἡ Ἀκαδημία ἐν πρόσθετε στὰ ἤδη ὑπάρ-

χοντα βραβεῖα της και ἄλλα πού ἔχουν τὸν ἴδιο πόνω—κάτω προορισμὸ; Δὲν τῆς ἀρκεῖ ἡ εὐθὺνη γιὰ τὴν ἄλλη κατάργηση και ἐξαφάνιση τοῦ ἐπάθλου Παλαμᾶ ἢ στοῦ κάτω-κάτω τῆς γραφῆς, γιατί δὲν προσπαθεῖ νά ἐνισχύσει και νά προσδώσει τὸ ἀνάλογο κύρος στὰ ὑπάρχοντα βραβεῖα της, πού κατάντησαν σχεδὸν νά ἔχουν τὴν ἴδια ὑπόληψη και ἀπήχηση, ὅταν κάθε χρόνο ἀναγγέλλονται ἀπ' τὸν ἡμερήσιο και περιοδικὸ τύπο, ἔπως ἀκριβῶς και ἐκεῖνα τοῦ Καλοκαιρινοῦ... Ἐμεῖς τουλάχιστο νομίζουμε πὼς δὲν τῆς ἐπιτρέπεται νά θέλει νά ὑπαγάγει στὴ δικαιοδοσία της ἕνα θεσμὸ ἄσχετο πρὸς τὸ πνεῦμα και τις δυνατότητές της και πού ἡ καθιέρωσή του ἀποσκοπεῖ τὴν ἠθικὴ και ὕλικὴ πρὸ πάντων ἐνίσχυση τῆς Ἑλληνικῆς παραγωγῆς στοῦ συνόλου τῆς.

Γιατί λοιπὸν αὐτὸς ὁ ἀθέμιτος ἀνταγωνισμὸς πού οὔτε τὸ κύρος της καταρρίπτει, μὰ οὔτε και τὴν υποκαθιστᾶ στὰ «ἀναπαίρετα» δικαιώματά της. Σ' ὅλες τις χῶρες τοῦ κόσμου, εἶναι γνωστὸ, ὅτι τὰ βραβεῖα τὰ ἀπονέμουν ἰδιωτικοὶ πνευματικοὶ ὀργανισμοὶ κι' ὄχι κατ' ἀνάγκη, οἱ Ἀκαδημίες. Ἄλλωστε αὐτὲς ἀπὸ τὴ φύση τους εἶναι συντηρητικὰ και ἐπίσημα σώματα, πού ἀρμοδιότητα, κατὰ κανόνα, ἔχουν νά ἐπιβραβεύουν τὸ ἔργο τῶν ἀδιαφιλονίκητα καθιερωμένων λογοτεχνῶν. Ἀπὸ τὴν ἀποψη τούτη ὁ θεσμὸς τοῦ Ἀριστείου Γραμμάτων μπορεί νά ἐξαντλήσει και νά δικαιώ-

σει τήν πνευματική δραστηριότητά της ή όποία από χρόνια τώρα σχεδόν έχει άτονήσει.

Ἐλπίζαμε τελευταία, πώς με τήν είσαγωγή τών νέων ακαδημαϊκῶν θά μπορούσε νά ἐμψυθηθεῖ μιὰ καινούργια δύναμη καί προγή μέσα σ' αὐτήν. Φαίνεται πώς θά χρειαστοῦν πολλές προσπάθειες ἀκόμα γιά νά μπορέσει ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν νά θρεῖ τόν ἀληθινό της προορισμό. Ἄν δέ ἀμυδάλουμε, ὥστόσο ἐλπίζουμε πώς δέν θά ἀπογορευθεύουμε στήν κρίση μας.

II.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

Δέν είναι βέβαια εύκολο νά παρακολουθήσει κανένας με κριτικό μάτι τήν ὅλη κίνηση τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν στήν Ἑλλάδα σήμερα. Τό ξάπλωμα τῆς δημιουργικῆς διάθεσης σέ τοῦτες τίς Τέχνες ἔχει φτάσει τώρα τελευταία σέ σημεῖο πού ποτέ δέν εἶχε φτάσει ὡς τὰ σήμερα. Αὐτή τή στιγμή εἰκοσι ἐκθέσεις μ' ἔργα ζωγραφικῆς, γλυπτικῆς καί διακοσμητικῆς εἶναι ἀνοιχτές στήν Ἀθήνα. Μά κι ἄλλες εἶναι ἀνοιχτές σ' ἐπαρχιακά κέντρα. Εἶναι ἐργασία κουραστική καί υπεύθυνη μαζί ἡ παρακολούθηση καί ἡ κατάταξη τῶς παραγωγῆς. Ὅσο θά ἐπιχειρήσουμε νά μιλήσουμε γιά τήν παραγωγή αὐτή, ἔστω καί σέ γενικές γραμμές, ἔστω γιά τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς.

Ἡ κριτική τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν στόν τόπο μας ἀληθινά εἶναι πολύ παραμελημένη. Κατά τό μεγαλύτερο μέρος τῆς θρίσκεται σέ ἀναρμόδια χέρια. Γιατί πώς μπορεῖ νά κρίνει κανένας μιὰ τέχνη πού δέν τήν ξέρει καθόλου; Πώς μπορεῖ

νά μιλεῖ υπεύθυνα ἕνας ἄγνωστος τῆς τέχνης; Ἐνας πού δέν ἐσπούδασε καθόλου μιὰ τέχνη πῶς μπορεῖ νά κρίνει τήν δημιουργία ἐκείνων πού ἔφαγαν τή ζωή τους με τούς μόχθους γιά νά σπουδάσουν μιὰ τέχνη καί γιά νά δημιουργήσουν κάτι; Βέβαια αὐτό πού γίνεται σήμερα εἶναι κάτι τό ἐξωφρετικό! Ὑπάρχουν όμως ἀνάμεσα στοὺς κριτικούς μας κ' ἐκεῖνοι πού ξέρουν τίς εἰκαστικές τέχνες πού κρίνουν. Μά κ' ἐκεῖνοι σπάνια συμβαίνει νά μὴν ἐπηρεάζονται ἀπό φιλίες, ἀπό γνωριμιές καί κάποτε καί ἀπό ὑπολογισμούς...

Δέν εἴμαστε κ' ἐμεῖς τόσο δυνατοί καί τόσο ἀγγιχτοί ἀπό διάφορες σχέσεις. Ὅσο θά θέλουμε ν' ἀποφύγουμε τίς ἐπιδράσεις αὐτές. Ἡ ἐπιθυμία μας εἶναι νά κρίνουμε «χωρίς φόβο καί χωρίς πάθος». Ἐλπίζουμε πώς θά τό καταφέρουμε ὡς ἕνα σημεῖο, χωρίς παρεξηγήσεις.

Καί τώρα, με τό πρῶτο βλέμμα πού ρίχνουμε στή σημερινή παραγωγή τῆς ζωγραφικῆς καί τῆς γλυπτικῆς μας, παρατηροῦμε πώς ἡ μόδα τῆς «ἀφαιρεμένης» τέχνης ἔχει κυριέψει μεγάλο χῶρο καί στήν παραγωγή καί στήν κριτική. Αὐτό δείχνει πώς ἡ μόδα μπορεῖ νά νοθέψει ἀκόμα καί τήν ὀρθολογιστική κρίση. Γιατί βέβαια τό φιλότεχνο κοινό, πού σκέφτεται σωστά καί τετράγωνα, δέν μπορεῖ νά δεχτεῖ πώς εἶναι ζωγραφική τὰ κατασκευάσματα τῶν ἀφαιρεμένων. Δέν ἀποκρούσαμε ποτέ, οὔτε τώρα ἀποκρούουμε τὰ δημιουργήματα τῆς τέχνης πού νεωτερίζουν, πού ἔχουν ἐλευθερίες ἐξπρεσιονιστικές ἢ καί κυδιστικές ἀκόμα. Μά δέν μπορούμε νά θεωρήσουμε γιά ζωγραφική ἄξια τῆς τῆς κακῆς τῆς ἀφαίρεσης, πού φτιάχνουν

μερικοί ἢ μερικές με τήν ἀξίωση πῶς δίνουν ζωγραφικά ἔργα. Τί σχέση ἔχουν αὐτά με τή ζωγραφική; Καί παράλληλα θγαίνουν καί κείμενα, τάχα κριτικά, πού με ἀνόητες καί ἀκαταλαβίστικες φράσεις θέλουν νά ἐπιβάλουν αὐτά τὰ πράγματα...

Ἐνῶ ἡ ἐποχή μας, φτωχή ἀπό ἀνησυχίες καί ζυμώσεις, ζητάει μιὰ ζωγραφική καί μιὰ γλυπτική πολύ παραστατικές, πολύ ἔντονες, πολύ ἐκφραστικές, ἡ μόδα, ἡ μόδα τῆς παρακμῆς πού φεύγει, θέλει νά μᾶς καθίσει στό σβέρο αὐτά τὰ πράγματα, πού θετικά καί βέβαια δέν εἶναι ζωγραφική καί γλυπτική.

Χρειάζεται σήμερα κάποια κριτική πού νά θέλει καί νά μπορεῖ νά ξεχωρίσει τό καλό καί τό ὠραίο μέσα στό τεχνητό χάος, μέσα στοὺς στραβούς δρόμους πού δημιουργεῖ ἡ κακή μόδα καί ἡ πιστή πορεία στό δρόμο τῆς παρακμῆς τοῦ τέλους τοῦ μεσαίωνα πού φεύγει γοργά.

ΦΩΤΟΣ ΓΙΟΦΥΛΛΗΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Φ. ΚΑΤΣΙΠΗ: Τό χρονικό τῆς Περίσσης.

Εὐχάριστο, ἐνδιαφέρον, γραμμένο μ' ἀγάπη τό βιβλίο τοῦ κ. Κατσιπῆ. Ἡ διάθεση, τό ὕφος κι ἡ γλώσσα του, ἀρμονικά ταιριασμένα, δημιουργοῦν στόν ἀναγνώστη ἐκείνη τήν ταπεινή συγκίνηση πού ἴσως μόνον στοῦ Παπαδιαμάντη τὰ διηγήματα ἀπαντιέται τόσο γνήσια.

Οἱ μῦθοι, μαζί με τήν ἀνιστόρηση διαφόρων περιστατικῶν καί συμβάντων πού συμπληρώνουν τό κείμενο, βοηθοῦν σημαντικά στή δημιουργία τοῦ ἐνδιαφέροντος πού μόνη ἡ ἀφήγηση τοῦ χρονικοῦ μᾶς ἀπ' τίς ἐκκλησιές τῆς «πολύπαθης Σαντορί-

νης», ἴσως νά μὴν κατάφερνε νά προκαλέσει.

Ὁ ἐκφραστικός τρόπος τοῦ κ. Κατσιπῆ — γνήσιου λαϊκοῦ ἀφηγητή — ἀπλός, χαριτωμένος, ζουμερός, μιλάει περισσότερο στήν καρδιά τοῦ ἀναγνώστη παρά σιό νοῦ. Προτέρημα βασικό γιά τό εἶδος τῆς ἐρνασίας του καί γενικά γιά κάθε πνευματική ἐργασία τῶν ἡμερῶν μας ὅπου ἡ ἔλλειψη οἰκειότητας, ἀνθρωπιάς καί εἰλικρίνειας, χωρίζουν ὁλοένα καί πιό βαθεῖα τόν συγγραφέα ἀπ' τό μεγάλο κοινό.

K. N.

A. ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΥ: Ἐκρηξη Σιωπῆς.

Πρωτοφανέριμα πού ξαφνιάζει ἡ ποίηση τῆς δας Καραχάλιου. Συγκρατημένη καί ἀπλή στή ἔκφραση τῆς πετυχαίνει, ὅπου τόν λυρισμό τῆς δέν τόν διασπάει μιὰ κάποια ἐγκεφαλικότητα αἰσθητή σέ μερικά ποιήματά της, νά δημιουργεῖ πολλές φορές μιὰ γνήσια ποιητική συγκίνηση.

Ἀξιοσημεῖωτο πῶς ὁ στίχος τῆς ποτὲ δέν ξεπέφτει στήν κοινοτυπία. Ἀντίθετα, τίς πιό πολλές φορές ξεπηδαί ἀπό μέσα τους μιὰ σπάνια σέ λεπτότητα ἀποχρώσεων καί κυματισμῶν εὐαισθησία ὅπως σέ κείνο λογουχάριν τό ἐξάισιο, ἀριθμός 6, τό πιό ἄρτιο ἴσως, ποίημα τῆς συλλογῆς:

Πές μου ἂν θά ναι μιὰ νύχτα
ἢ ὠρα τῆς ἀγάπης.

Ἄν τὰ θλιμένα ἀποφινά ἀστέρια
θὰ τῆ φωτίζουν.

Πές μου ἂν θά ναι κάποιο μουντό
[πρωῖνό

ἢ ὠρα τῆς ἀγάπης.

Ἄν ἡ βροχή πού ἀγκαλιάζει τό σπῆτι
[μου

γίνει τραγοῦδι τῆς.

Πές μου ἂν εἶσαι σὺ ἡ ἀγάπη διαβάτη,
με τόν ἀγνωστὴ σκέψη σου

με τῆ μακρυνή σου φωνή.

Πές μου ἂν εἶσαι σὺ ξένη ἡ ἀγάπη
ἢ τὰ θλιμένα σου μάτια

ἢ τῆς σιωπῆς σου τ' ἀδιάφορο πέρα-
[σομα.

Πές μου ἂν εἶσαι σὺ ἡ ἀγάπη
ἢ κάτι ἀπ' τοὺς πολυσύχναστους δρό-
[μους

ή κάτι απ' τη μοναξιά της ψυχής.

Η «Έκρηξη Σιωπής» σαν πρώτο ξεκίνημα, καθιερώνει τη δια Καραχάλιου, σά μια απ' τις πιο αξιόλογες ελπίδες μας στην περιοχή του μελλοντικού ποιητικού μας λόγου.

Τ. Σ.

Σ. ΜΑΡΑΝΤΟΥ: Πυροτεχνήματα.

Η νεώτερη ποίησή μας στα τελευταία χρόνια, παρ' όλο τον αποσπασματικό χαρακτήρα της, μάς δίνει ένα τόνο πραγματικής εύφορίας που μόνο κακόπιστοι και κοντόφθαλμοι μπορούν να μην τη βλέπουν. Όσοι παρακολουθούν από κοντά τις τελευταίες επιτεύξεις του λυρικού λόγου, σημειώνουν με ιδιαίτερη Ικανοποίηση, όχι μονάχα την ποσοτική, αλλά και την ποιοτική άνοδο της στάθμης σε σχέση με την προπολεμική περίοδο.

Στους σημερινούς νέους ποιητές μας θα βρεί κανείς και πλούτο φαντασίας που ξέρει να μεταφράζει πλαστικά τ' άφηρημένα στοιχεία της σκέψης και του συναίσθηματος, σε μια εποχή ροϊκή, μεταλλασσόμενη διαρκώς, στο μεταίχμιο μιας αλλαγής που αναζητάει όλοένα να ξεναβρεί τελειότερους τρόπους έκφρασης, από κείνους που μάς έδωσε ή παράδοση, ή στο κάτω-κάτω της γραφής, να τους ανανεώσει δίνοντας σ'αυτή μια καινούργια λάμψη.

Στόν κανόνα αυτόν και οι πιο συντηρητικοί— θάθελα να πω καλλίτερα, και οι πιο παραδοσιακοί απ' τους νεώτερους ποιητές μας δεν μπορούν παρά να υποκύψουν και να υποταχτούν. Κι' αυτοί δεν μπορούν να μη νοιώσουν την έλξη και τη δύναμη της αλλαγής. Την ανάγκη που επιβάλλεται απ' τη φορά των πραγμάτων. Το αναγεννητικό και ανανεωτικό νόημα, που είναι αίτημα και ανάγκη της ίδιας της ζωής και που άντανανκλάται στη σύλληψή της σαν αισθητική έκφραση και φόρμα.

Τέτοια είναι και η περίπτωση του Σ. Μαραντού. Στη νέα του συλλογή με τον τίτλο «Πυροτεχνήματα» μακρυνά απ' το να μάς δίνει την όδυνήρη σύγχρονη γεύση των πραγμάτων και το δραματικό αδιέξοδο,

το άγχος που γίνεται «κλίμα» των νεώτερων ποιητών, αυτός μάς δίνει τη μελαγχολική του διάθεση κι' εύαισθησία τόν χαμηλό λυρικό τόνο που τυλίγει μέναν σχεδόν αέρινο τρόπο τους στίχους του.

Στίχοι μουσικοί, φωτεινοί, κρυστάλλινοι, που είτε εκφράζουν μια διάθεση ή νοσταλγία κλείνουν μέσα τους μια αξιόλογη πυκνότητα. Αν δεν μάς φέρνουν μια καινούργια δόνηση ή ένα μήνυμα, ποτέ δεν αφαιρούν κάτι απ' την τρυφερότητα κι' απλότητα τους. Απ' τα δεκατέσσερα λυρικά κομμάτια της συλλογής του ιδιαίτερα σημειώνουμε τόν Κερσεμεικό, που τό θεωρούμε σαν τό πιο άρτιο, χωρίς να υποτιμάμε τό Τρεμει στις ρίζες ή βροχή, Έλένη και Φθινόπωρινή στιγμή.

Θά ήταν άδικο να κλείσουμε τό σημειώμα μας για τόν Μαραντό αν δεν τονίζαμε τό ιδιαίτερο θέλημα που παρουσιάζουν οι ρίμες του, που πολλές φορές σε ξαφνιάζουν κι' είναι αληθινά ευρήματα. Έμεις τονίλαχιστο, είναι ζήτημα μια δύο φορές αν σταθήκαμε σ'αυτό του είδους τις εκπληκτικές κάποτε επιτεύξεις στο σύνολο της νεώτερης ποίησης. Απ' αυτές αναφέρομε δύο άπροσδόκητες ρίμες που τις σημειώσαμε στο νέο του βιβλίο Σαλαμάντρα που τό ριμάρι με τό άμίμητο: σ' άντρα μ' άντρα, και τό μουσικότητα χαρακτηριστικό δίστιχο.

Φλόγα που καίει και με νικά,
γλυκειά, μικρή, Δομένικα.

Τό σύμπλεγμα του παροξύνου δεύτερου στίχου με τό συνταίριασμα του δεύτερου άποδίει με τη μουσική του αναδίπλωση μια άφθαστη χάρη και γοητεία.

Κ. Θ.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΟΙΚΟ
«ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΓΩΝΙΑ»
ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΕ ΕΚΤΗ
ΕΚΔΟΣΗ ΤΑ «ΑΝΘΗ ΤΟΥ
ΚΑΚΟΥ» ΤΟΥ ΜΠΩΝΤΛΑΪΡ
Μετάφρασις Γ. ΣΗΜΗΡΙΩΤΗ

ΜΙΑ ΣΟΒΑΡΗ
ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ

Ό γνωστός για τήν ποιότητα και εμφάνιση των βιβλίων του εκδοτικός οίκος «ΔΙΦΡΟΣ» κυκλοφόρησε τις μέρες αυτές τόν πρώτο τόμο από τά «Άπαντα» του Δημοσθένη Βουτυρά. Έπίσης ένα νέο βιβλίο του Ν. Καζαντζάκη με τόν τίτλο «Έπιστολές προς τήν Γαλάτεια» σχολιασμένο από τόν ποιητή Α. Δικταίο. Κυκλοφόρησε ακόμα τά παρακάτω βιβλία: τό μυθιστόρημα του Γιάννη Μαγκλή «Οι άδελφοί μου οι Άνθρωποι», του Πάνου Καραβία «Πορεία χωρίς άστρα» (δοκίμια) και «Κώστας Ουράνης» (με ανέκδοτα γράμματα του Ουράνη), του Α. Καραντώνη μια σειρά πορτραίτα με τό τίτλο «Φυσιογνωμίες» διηγήματα του Γεω. Γρηγόρη «Η πολιτεία ξέσκεπη», τή νουβέλλα του Ν. Πολίτη «Τής χήρας τό παράθυρο», τήν Μπαλάντα του Ρήνιγγ του Ουάιλντ μεταφρασμένη από τόν εκλεκτό ήθοποιό Ν. Παπακωσταντίνου, τις ποιητικές συλλογές «Υψιπύλη» του Μπ. Καραβία, «Όρφεις» του Άθ. Δημουλά «Φαντασμαγορίες τής Άσφάλτου» του Β. Λιάσκα, του Π. Κυριακού «Κουβέντες με τό Θεό».

Έπίσης τό τεύχος του θαυμάσιου τρίμηνου περιοδικού «ΚΑΙΝΟΥΡΙΑ ΕΠΟΧΗ» που είναι αφιερωμένο στον Νίκο Καζαντζάκη.

Πρόπει ιδιαίτερα να εξαρθεϊ ή συμβολή του εκδοτικού αυτού οίκου στα έλληνικά γράμματα με τις επιμελημένες εκλεκτές εκδόσεις του και με τό τριμηνιαίο περιοδικό Καινούρια Έποχή που ενημερώνει και κατατοπίζει υπεύθυνα στην

παγκόσμια και ελληνική λογοτεχνική κίνηση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΓΑΛΛΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ

—Κυκλοφόρησε ό 17ος τόμος του γαλλόφωνου αναλυτικού Δελτίου Έλληνικής Βιβλιογραφίας — που με τή φροντίδα του Γαλλικού Ίνστιτούτου τυπώνεται κάθε χρόνο. Είναι ένα αξιόπεινο έργο ή έκδοση αυτή που τιμάει τό Γαλλικό Ίνστιτούτο. Η βιβλιογράφηση και ή ταξινόμηση ελληνικών φιλολογικών εκδόσεων τής χρονιάς γίνεται μεθοδικά και οι συνοπτικές αναλύσεις του βοηθούν τους ξένους μελετητές και τους διαφωτίζουν για τήν πορεία τής ελληνικής πνευματικής κίνησης σ' όλες τις μορφές του λόγου.

Η πρωτοβουλία κι' όργάνωση τής έκδοσης του Δελτίου όφείλεται στον άκάματο ελληνολάτρη κ. Όκτάβιο Μερλιέ και τους αξίους συνεργάτες του Ν. Κουτούζη, Ε. Κοντολέων, Β. Άναστασιάδη, Π. Κολλάρο, J. Vizier και Γ. Βλάχο.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ — ΕΚΔΟΣΕΙΣ

—Τόν Γενάρη κυκλοφορεί λογοτεχνική μετάφραση του Θέογγη, με έκτενη εισαγωγή και σχόλια απ' τόν φιλόλογο ποιητή Πέτρο Τριαντάφυλλο.

—Κυκλοφόρησε τό νέο βιβλίο του ποιητή Γιάννη Δάλλα «Έποπτείες Β'». Άθήνα 1958, Δέκα δοκίμια σε προβλήματα του πολιτισμού: Η Ίλιάδα και μετάφραση Κακριδή - Καζαντζάκη, ό Καβάφης και ή πόλις των Ίδεών του, ό Κορν και ή Κυκλική σκηνή, ό Κάφκα έπ' τήν επίγνωση στην άπόγνωση κ. λ. π.

—Ό ποιητής συνεργάτης μας Κώστας Θρακιώτης έτελείωσε τήν μετάφραση όλόκληρου του έργου του Σοφοκλή που θά τό εκδόσει γνωστός εκδοτικός οίκος. Θά περιλαμβάνει όλα τά σωζόμενα πλήρη έργα του μεγάλου ποιητή, μαζί και με τους «Ίχνευτές», τό γνωστό σατυρικό έρ-

γο του πού βρέθηκε στα 1912, σε πάπυρο στον Όξιρυγχο της Αιγύπτου. Όλες οι τραγωδίες θα συνοδεύονται με διαφωτιστικούς πρόλογους και σύντομα έρμηνευτικά σχόλια, μυθολογικά, αισθητικά, αρχαιολογικά, έθνολογικά, λαογραφικά κτλ. με ανάλογους παραλληλισμούς σε συσχετισμό με τὰ σημερινὰ ἥθη κι ἔθιμα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἡ ἔκδοση τῶν «Ἀπάντων» τοῦ Σοφοκλή, θ' ἀποτελέσει ἀληθινὰ φιλολογικὸ γεγονός, γιατί πρόκειται γιά μνημειώδες ἔργο πού τιμᾷ γενικότερα τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ.

Δ Ι Α Λ Ε Ξ Ε Ι Σ

Ἡ Ἑταιρεία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν ἐτοιμάζει γιά τὸν ἐρχόμενο χρό-

νο, τὸν πανηγυρικὸ γιορτασμὸ τῶν 25 χρόνων ἀπὸ τὴν ἴδρυσή της. Ἐξέλεξε μιὰ ἑπταμελῆ ἐπιτροπὴ γιά τὴν γενικότερη ὀργάνωση τῶν ἐκδηλώσεων αὐτῶν καὶ πού ἀπαρτίστηκε ἀπ' τοὺς Λ. Κουκούλα, Κώστα Θρακιώτη, Χρ. Λεβάντα, Ζήση Σκάρο, Ἴ. Δεπουντή, Ἴ. Ἀγγέλου Γ. Σαραντῆ, καὶ Κλ. Δίπλα - Μαλάμου.

Ἡ πρώτη ἐκδήλωση θὰ γίνει σὲ ἀθηναϊκὸ θέατρο γιά τὸ ἔργο τοῦ Ν. Καζαντζάκη καὶ με ὀμιλητὲς τοὺς Μ. Αὐγέρη καὶ Κ. Δεσποτόπουλο, κατὰ τὰ μέσα τοῦ Γεννάρη 1959.

Θάκολουθήσουν διαλέξεις γιά τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ, με τὴν εὐκαιρία τῶν 100 χρόνων ἀπ' τὴ γέννησή του, μνημόσυνα τοῦ Δημοσθένη Βουτυρᾶ καὶ Ἰ. Γρυπάρη κ.τ.λ.

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΕΠΟΧΗ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΧΕΙΜΩΝΑΣ 1958

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

Διευθυντής: Κ. Π. ΝΕΣΤΟΡΙΔΗΣ

Ἑλληλογραφία «ΝΕΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ» Σόλωνος 121

Συνδρομές: Ἑτήσια δρχ. 50.— Ἐξάμηνη δρχ. 30.—

Ἐμβάσματα: Κ. Νεστορίδης, Σπετσῶν 152, Ἀθήνα
Χειρόγραφα δημοσιεύμενα ἢ μὴ δὲν ἐπιστρέφονται

Βιβλία γιά κριτικὴ ἀντίτυπα δύο

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ νόμῳ: Διευθυντής Κώστας Νεστορίδης Σπετσῶν 152
Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Σ. Γσακίρης, Σόλωνος 121 — Ἀθήνα

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ

ΕΤΗΣΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΧΡΟΝΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ

Μυριβήλης Σ.
Γουναρόπουλος Γ.
Σκαρίμπας Γ.
Βενέζης Ή.
Σικελιανός Α.
Καραντώνης Α.
Πολυδεύκης Λ.
Βρεττάκος Ν.
Γαλάνης Δ.
Δικταίος Α.
Αθανασιάδης Τ.
Ρώτας Β.
Καρθαίος Κ.
Παναγιωτόπουλος Ι. Μ.
Χ. Χατζησάββα - Φωτίου
Κωνσταντινίδης Κ. Ν.
Νάκου Λ.
Λεκατσάς Π.
Στεργιόπουλος Κ.
Σαράντη Γ.
Ζοράνοβιτς Β.
Κεφαλληνός Γ.
Λεβάντας Χ.
Βότση Ο.
Γιοφύλλης Φ.
Καιροφύλλας Κ.
Κουλούρης Χ.
Παππαδάκη Σ.
Δόξας Τ.
Γεραλής Γ.
Τουτουτζάκης Ν.
Μπαρλάς Φ.
Βαρουτσής Δ.Α.
Αμπάτης Γ.
Λιανός Α.

Παλαμᾶς Κ.
Καζαντζάκης Ν.
Λαπαθιώτης Ν.
Καβάφης Κ. Π.
Μπισκίνης Δ.
Ρυσιάνος Ν.
Πορφύρας
Χαλεπάς Γ.
Νικόλας
Μαλακάσης Μ.
Δάφνης Σ.
Αηδονόπουλος Γ.
Σολομωνίδης Χ.
Σαρατσοπούλου Ζ.
Αλέπης Κ.
Λαμπίρη Η.
Στυλιανίδης Α.
Πετρίδης Κ.
Χατζηγάκης Α.
Στογιαννίδης Γ. Ξ.
Δεπούνης Ι.
Λάφης Π.
Λήδα Γιάννα
Λαμπράκη Μ.
Ζαδές Δ.
Μετσόλης Γ.
Χυτήρης Δ.
Κονόμος Ν.
Λάμπας Τ.
Ράμφου Μ.
Δούκας Σ.
Κόλλιας Σ.
Παυλίδης Λ.
Καταφυγιώτης Μ.
Βαρλάμος Γ.

Βικάτος
Θρύλος Α.
Μαγκλής Γ.
Αργυρός Ο.
Σεμερτζίδης Β.
Νικολινάκος Μ.
Μιλλιέξ Τ.
Κορογιαννάκης Δ.
Λούβαρης Ν.
Δημάκης Μ.
Ιωαννίδης Γ. Β.
Δέλιος Γ.
Μάιπας Θ.
Δεδούσης Β.
Σιγούρος Μ.
Μαλάμος Κ.
Μπαλή Τ.
Ζαμπαθός Κ.
Αθανασούλης Κ.
Βιέννα Χ.
Ρίτα Μπούμη
Λαμπαδαρίδου Μ.
Όρφεύς
Όμηρος
Αισχύλος
Σοφοκλής
Ευριπίδης
Θέογνις
Καλλίμαχος
Shakespear
Goethe
Rilke
Baudelaire
Valéry
Κ.Λ.Π.